

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné kultury a textilní tvorby

Komiks – Strip – Experiment

Bakalářská práce

Autor: Anna Zelenková

Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Grafická tvorba – multimédia

Vedoucí práce: MgA. Petr Hůza

Hradec Králové

2017

Zadání bakalářské práce

Autor:	Anna Zelenková
Studium:	P131231 – PDF
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Grafická tvorba – multimédia
Název bakalářské práce:	Komiks – Strip - Experiment
Název bakalářské práce AJ:	Comics – Stripe – Experiment

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Vývoj komiksu a jeho předchůdců po současnou podobu. Výčet typů komiksu a různé způsoby jejich vytváření. Nejvýznamnější komiksoví autoři. Komiks jako východisko pro experiment v oblasti tisku s možností využití netradičních materiálů: plošná nebo prostorová grafika, grafická instalace, volná média.

MAZUR, Dan (překl.) a Alexander DANNER. Komiks: Od roku 1968 do současnosti. Vydání první. Praha: Universum, 2015. ISBN 978-80-242-4856-1. PROKŮPEK, Tomáš, Pavel KORŮNEK, Martin FORET a Michal JAREŠ. Dějiny československého komiksu 20. století. Vydání první. Praha: Akropolis, 2015. ISBN 978-80-7470-061-3. MCCLOUD, Scott. Jak rozumět komiksu. Vydání první. Praha: BBArt, 2008. ISBN 978-80-7381-419-9. KRUML, Milan. Comics: Stručné dějiny. Vydání první. Praha: Comics Centrum, 2007. ISBN 80-86839-12-5. KULHÁNEK, Jiří. KRUML, Milan. Comics: Stručné dějiny. Vydání první. Praha: Comics Centrum, 2007. ISBN 80-86839-12-5. KULHÁNEK, Jiří. Povídky. Praha: Klub Julese Vernea, 2007. 79 s. Poutník. ISBN 978-80-85892-90-1.

Garantující pracoviště:	Katedra výtvarné kultury a textilní tvorby, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	MgA. Petr Hůza
Oponent:	PhDr. Katarína Přikrylová, Ph.D
Datum zadání závěrečné práce:	23. 11. 2016
Datum odevzdání závěrečné práce:	

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne:

.....

Anna Zelenková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce za odborné vedení, pomoc a rady při zpracování této práce a stejně tak i za čas, který mi věnoval.

Anotace

ZELENKOVÁ, Anna. *Komiks – Strip – Experiment*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové. 2017, 78 s. Bakalářská práce.

Tato bakalářská práce se dělí na dvě části, a to jednak na teoretickou, která představuje komiks, jeho historii a vývoj a dále na praktickou, jež zkoumá hranice možností tohoto žánru. Stejně tak ovšem vyvíjí snahu jej někam posunout. Literární předlohou pro tuto práci je povídka Jiřího Kulhánka „**7:00, pro dnešek nejvyšší čas zabít svého prvního policajta**“. Cílem projektu je podchytit atmosféru psaného slova do ještě hmotnější podoby, komiksového sešitu, který je inspirován díly z dob, kdy vznikla i psaná předloha, tedy z devadesátých let. Dalším zdůvodněním volby tématu je i fakt, že v devadesátých letech český komiks spíše stagnoval a mnoho děl zůstalo bez povšimnutí. Ke komiksu jsem se ještě rozhodla vytvořit jakousi „merchandise“ inspirovanou módou devadesátých let. Jde tedy vlastně o pokus propojit dvacet let starý underground s moderním mainstreamem.

Klíčová slova: antologie, grafický román, komiks, Jiří Kulhánek, kreslíř, underground, literatura

Annotation

ZELENKOVÁ, Anna. *Comics – Strip – Experiment*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové. 2017, 78 pp. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor's thesis is divided into two parts. The first part is theoretical and presents the history and development of comic books. The second part is practical and examines this genre's limits with the aim of pushing those limits further. The literary model for this thesis is the story "**7AM, high time for killing your first cop**" by Jiří Kulháněk. The aim of this project is to catch the atmosphere of the written word and transform it into a more massive form, a comic book inspired by the 90's, which is the setting of the original work of Kulháněk. Another reason for choosing this topic is the fact that during the 90's in the Czech Republic, comic books were rather dead and many works remained unnoticed. Moreover, I've decided to make my own "merchandise" inspired by the fashion of the 90'. Therefore, the aim of my thesis is to connect the 90's underground culture and fashion with modern mainstream.

Keywords: anthology, author's comics, Jiří Kulháněk, graphics, printing, literature

OBSAH

ÚVOD	8
1 HISTORIE	9
1.1 Komiks v USA a západní Evropě	9
1.1.1 Počátky undergroundu v USA 1968	9
1.1.2 Robert Crumb	10
1.1.3 Mnoho tváří undergroundu	11
1.2 80. léta: Úsvit grafického románu	13
1.2.1 Od undergroundu k alternativě	14
1.3 Světový komiks 90. let	15
1.3.1 Americké devadesátky	15
1.3.2 Evropský komiks devadesátých let	22
1.4 Historie komiksu u nás	25
1.4.1 Kontext 1971–1979	25
1.4.2 Kája Saudek a František Kobík (1971–1979)	26
1.4.3 Zrod českého undergroundu (1971–1979)	33
1.4.4 Kontext 1985–1989	36
1.4.5 Kája Saudek (1979–1989)	38
1.4.6 Od „devadesátek“ po současnost	42
1.5 Stručný pohled na českou literaturu	43
1.5.1 70. a 80. léta	43
1.5.2 Český (nejen) literární underground	44
1.5.3 Česká literatura 90. let a zejména české sci-fi	46
1.6 Proč Jiří Kulhánek?	48
2 MŮJ KOMIKS	51
2.1 Návrat do „devadesátek“	51
2.2 Postup mé práce	52
ZÁVĚR	58
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY	59
SEZNAM OBRÁZKŮ A JEJICH ZDROJE	62
SEZNAM PŘÍLOH	64

ÚVOD

Vždy jsem chtěla zkusit nakreslit komiks, protože jsem kromě kreslení měla ráda i knížky. Proto jsem chtěla prakticky vyzkoušet spojení obou mých oblíbených médií. Téma pro bakalářskou práci proto nebylo těžké zvolit.

Co se týče historie, nic nového tu asi nepovím, skoro všechno už bylo bezesporu řečeno a mnohokrát zopakováno. Abych však mohla podat vlastní názor, musela jsem nejprve čtenáři stručně vysvětlit, co všechno tomu předcházelo. Dnes je komiks jednoznačně uměleckým médiem, byly však doby, kdy byl považován za něco dětinského, hloupého a zavrženíhodného. I když jsou tyto názory dnes už spíš přežitkem, vždycky se najdou tací, kteří za nimi budou stát. Já se je alespoň pokusím přesvědčit o tom, že to není jenom o svalnatých superhrdinech a maskovaných zločincích, ale že i v komiksu jsou skryty hluboké myšlenky, emoce a příběhy v pozadí, které provázely vývoj každého seriálu nebo grafického románu.

Ve světě to měl komiks jako forma uměleckého vyjádření možná o něco jednodušší než tady u nás v Čechách. Domácí tvorba si prošla spoustou cenzury, útlaku a překážek, přesto ale dokázala vzkvétat. Cílem této práce je přiblížit čtenářům, jak to bylo s komiksem na našem území v období druhé poloviny dvacátého století až po dnešní dny, popsat, jak dílo vzniká, objasnit terminologii a historii, porovnat ho s tvorbou vznikající v daných obdobích za hranicemi naší země a předložit vlastní ucelený názor na komiksovou tvorbu. V další části pak formou experimentu představuji vznik vlastního komiksu podle tematicky související literární předlohy.

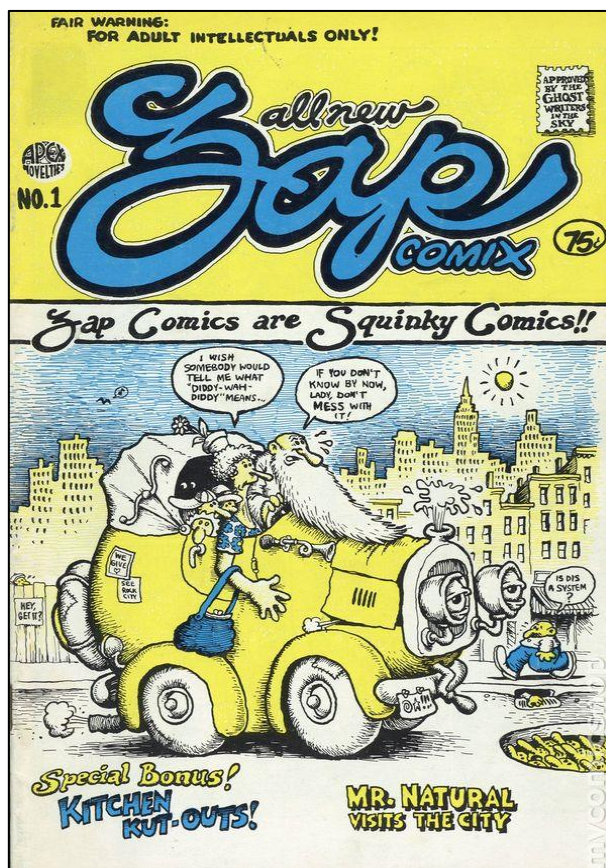
V závěru pak zdůvodnění vlastní tvorby, obhajoba mého komiksu a přiblížení mého vztahu k tomuto médiu.

1 HISTORIE

1.1 Komiks v USA a západní Evropě

1.1.1 Počátky undergroundu v USA 1968

V 50. a 60. letech byl komiks spíše pro děti, vycházely superhrdinské seriály od Marvelu a komiks procházel cenzurou. Organizace Comics Code Authority tehdy kontrolovala, zda se v daném díle nenachází prvky násilí, perverze či jiného pobuřujícího obsahu. Robert Crumb byl tehdy začínající umělec a nemohl se smířit se skutečností, že většina kreslířů pracujících pro velké labely přichází o veškerou volnost, a tedy i o uměleckou osobitost. 25. února 1968 tedy zakládá undergroundové hnutí a začíná vydávat časopis **Zap Comix** (Obr. 1), který se svou tehdejší ženou Danou prodávají v ulicích San Franciska z dětského kočárku. Začíná nová etapa v dějinách komiksu.

Obr. 1 Obálka prvního čísla Zap Comix

Na pozadí komiksového undergroundu stojí tehdejší trendy, jako rock'n'roll, hot rod, undergroundové hudební a studentské časopisy a tiskoviny, jako například Berkley Barb, East Village Other nebo L. A. Free Press. Komiksoví autoři začínají vůbec poprvé tvořit volně, bez cenzury a za uměleckým účelem osobního vyjádření. Jejich díla jsou i jejich majetkem. Umělec nyní může do komiksu vložit sebe, jako třeba Justin Green, který se stal průkopníkem autobiografického komiksu.

Nejen díky Crumbově Zapu je tedy komiks vymaněn z kategorie pro děti a začíná se soustředit na dospělého čtenáře. S tím přichází nové možnosti. Prvky jako brutalita, násilí, nahota, sex, politická satira a černý humor se stávají běžnou součástí kreslených příběhů. Mění se i forma a výraz kresby, hlavně nepůsobit uhlazeně, důležitý je chaos a spontánnost, nevadí ani nečitelnost. Kreslíři přiznávají chyby, vyhýbají se kráse, neretuší, neopravují. Perfektně tuto skutečnost vystihuje Trina Robbins, historička a kreslířka komiksu, která říká, že undergroundoví kreslíři „*se prostě vrhli s fixkou na kus papíru a nechali to všechno volně plynout, čéče.*“¹

1.1.2 Robert Crumb

Jak jsem již zmiňovala výše, Robert Crumb je jednoznačně považován za otce amerického komiksového undergroundu. V jeho díle se spojuje úcta k tradičnímu komiksu z 20. a 30. let s radostným boomem nových trendů. Pomocí nevinných grotesek a starých kreslených vtipů dává najevo frustraci, zoufalství i odcizení. Poprvé se také komiks stává prostředkem sdělujícím autorovy pocity a vykreslujícím jeho osobnost, jako je tomu například v Crumbově díle **The Many Faces of R. Crumb** z roku 1972. Crumbův styl je elektrizující, plný struktur a povrchů. Používá staromódní šrafuru, ale neuvěřitelně ji dynamizuje. Crumb zkrátka dokázal kreslit z čiré radosti, jako by oslavoval bezmezní možnosti komiksové absurdity a vytvářel vlastní realitu. Crumb nemá zábrany, nefunguje u něj žádná autocenzura a bezostyšně dává na odiv své sexuální obsese, frustraci z žen, zkrátka odhaluje svoje nejtemnější pudy. Také s oblibou používá satiru a černý humor. Právě tento velmi osobní přístup byl významným mezníkem pro pozdější vývoj komiksu jako výtvarné

¹ ROBBINS, Trina. *The great women cartoonists*, s. 108.

formy. Je tedy jasné, že Robert Crumb svým přístupem „...potvrdil nové generaci znovu to, že komiks má smysl a je radost jej číst.“²

1.1.3 Mnoho tváří undergroundu

Undergroundový komiks se stává opakem a dodnes působí jako protipól klasických mainstreamových superhrdinských komiksů. Kreslíři jsou nezávislí a mnohdy si dělají i vydavatele. Kolem Zapu se na konci 60. let soustředila skupina kreslířů, kteří se počátkem let 70. začínají přesouvat do San Francisca, a to se tak stává jakýmsi centrem amerického komiksového undergroundu.

První undergroundová vlna se snaží zaujmout hlavně vulgárním humorem, i když témata jsou nová a aktuální: drogy, sex, hippies versus „normální společnost“. Za nejdůležitější autory této první vlny můžeme označit zejména Gilberta Sheltona, Jaye Lynche nebo Denise Kitchen. Denis Kitchen si navíc, inspirován Zapem, založil v roce 1969 **Mom's Homemade Comix** (Mamčin domácí comix) a také vydavatelství Kitchen Sink Press, které se stalo zásadním pro další rozvoj undergroundového komiksu.

S undergroundovým hnutím přišla spousta nových možností jak vnímat svět formou komiksu. Vzniká nový trend odmítání konvencí, kreslíři hledají krásu v ošklivosti a vytváří novou undergroundovou estetiku. Zásadní je také zbavování se cenzury. Jak to shrnul Spain (Manuel Rodriguez), undergroundový kreslíř a autor známé komiksové postavy Thrashman: „Dostali jsme možnost dát nenáviděnému Comics Codu přes držku.“³ Další velkou ikonou undergroundového komiksu je určitě S. Clay Wilson. Jeho práce je podle mě perfektní příklad pro demonstraci proměny komiksu v Comix. Wilsonův výtvarný projev se svou psychedelicitou přibližuje téměř akční malbě. „Z dálky to vypadalo jako abstraktně expresionistický obraz, snad od Jacksona Pollocka nebo tak...“⁴, uvedl Wilson. Více než na příběh se soustředil na vizuální provedení, dělal velké, celostránkové obrazy přetékané postavami, tvářemi, těly a entitami, na které mohl čtenář zírat celé hodiny a stále

² MAZUR, Dan a Alexander DANNER. *Komiks: od roku 1968 do současnosti*, s. 24

³ KITCHEN, Denis a Danky JAMES. *Underground Classics: The Transformation of Comics into Comix*, s. 24.

⁴ MAZUR, Dan a Alexander DANNER. *Komiks: od roku 1968 do současnosti*, s. 29

objevoval něco nového. Jako skvělý příklad mohu uvést Wilsonovu sérii **Kostkovaný démon** (The Checkered Demon), jehož první díl vyšel právě v druhém čísle Crumbova Zapu v roce 1968 (Obr. 2). Právě tady je největší koncentrace typických znaků undergroundového komiksu. Wilson je, stejně jako další jeho současníci, fascinován zkažeností a špínou. V jeho komiksech figurují štětky, lesby, démoni, piráti nebo motorkáři, kteří mají nedostatek zábran, žádnou morálku a tíhnou k extrémům. A přesně o tom většina undergroundu je. Má za úkol šokovat, ale i osvobodovat.

Obr. 2 Clay Wilson – Kostkovaný démon

Je také zřejmé, že undergroundoví autoři přirozeně tíhli k hororu a sci-fi. Možná za to může vazba na noirová díla ze stáje EC Comics, na nichž většina kreslířů, dá se říct, vyrostla. Vznikají soubory děl různých umělců, jako třeba **Insect Fear**, **Skull** nebo **Slow Death**. Skull byla série hororových příběhů, kterými provázel groteskní vypravěč – mluvící lebka a která se celkově snažila vypadat jako komiksy z padesátých let, s tím rozdílem, že se nestyděla vizualizovat sex a násilí, o čemž si EC Comics mohl svého času nechat jen zdát. Podobně laděná, ale jinými tématy oplývající antologie **Slow Death Funnies** (1970) zase pomocí science fiction reagovala na ekologické a politické problémy společnosti. Richard Corben a Rand Holmes, kteří oba přispívali do Skull i Slow Death, vnesli svou kresbou

do undergroundu skutečnou kvalitou. I když zobrazovali ono nezbytné násilí a sex, obešli se u toho bez hrubosti a vulgárnosti projevu. Spojili tak vlastně underground s maistreamem, což se části undergroundového hnutí vůbec nelíbilo.

1.2 80. léta: Úsvit grafického románu

V osmdesátých letech dochází hlavně v Americe a Velké Británii k velkému skoku co se týče jakéhosi „dospívání“ komiksu. Přichází nová vlna mladých autorů, záliba v science fiction však přetrvává a sílí tendence tvořit rozsáhlejší antologická díla. Zatímco na konci let 70. se zdálo, že SF umírá, s osmdesátkami přichází nová generace fanoušků a s ní i nové periodikum, tehdy s velmi futuristickým názvem **2000 AD**. „...mylně počítali s tím, že než se tento vzdálený rok stačí třeba jen přiblížit, časopis už nebude vycházet. Časopis nakonec pomohl vrhnout do světa spoustu skvělých jmen SF a fantasy komiksu, včetně Alana Moora, Granta Morrissona a Neila Gaimana.“⁵

Vycházely i další tituly, které můžeme sledovat až do jejich dnešní podoby. Mnoho děl z osmdesátých let se dočkalo pokračování až o dekádu později, například slavný titul **V for Vendetta** (V jako vendeta), jehož barevné pokračování vyšlo až v roce 1990 u DC nebo **Judge Dredd** (Soudce Dredd), který se stal jakousi „značkou“ 2000 AD a od roku 1983 začal vycházet i v USA. Dalším trendem osmdesátých let je adaptace filmových a seriálových hitů, jako Star Wars nebo Indiana Jones, který také přetrval. Začíná se klást větší důraz na scénář, který se stává stěžejním prvkem a už neslouží pouze jako kostra doplněná grafikou. S rozsáhlejšími příběhy na pokračování mají postavy více prostoru se rozvíjet, čtenář zase více času se s nimi ztotožnit, a tak dochází ke sběratelským trendům. Člověk zkrátka potřebuje vlastnit všechny díly série, aby pochopil zápletku a děj. Komiksy se tak staly běžnou položkou na pultech knihkupectví, zároveň se však svou narůstající složitostí staly zájmem užší skupiny čtenářů. Jsme u zrodu „nerdství“, izolované subkultury komiksového fandomu.

⁵ MAZUR, Dan a Alexander DANNER. *Komiks: od roku 1968 do současnosti*, s. 165

1.2.1 Od undergroundu k alternativě

Světový underground se na počátku 80. let začíná dělit do dvou směrů. Jedním z nich je tzv. alternativní komiks, jehož autoři používají politická témata, okrasné výtvarné prvky a svá díla staví na experimentu. Druhý směr, ne-li hnutí, nazván v překladu novovlnný mini komiks (Newwave mini comix) jde ve stopách punku, obsahově je napřeno proti cenzuře a výtvarné zpracování připomíná práci „na koleně“.

V roce 1980 začíná vycházet časopis **RAW**, jehož zakladatel Art Spiegelman, kreslíř, editor a spisovatel, viděl v komiksu formu výtvarného umění. V RAW publikovala celá řada avantgardních, zatím neznámých umělců, a díky tomu začal být komiks vnímán čtenáři jako něco hodného přemýšlení a pozornosti vzdělance. „Spiegelman publikoval díla kreslířů přímo z jeho třídy na School of Visual Arts v New Yorku. (...) Mnozí noví autoři si osvojili výtvarné vzdělání víc než jejich předchůdci, zčásti proto, že výtvarné školy přijímaly komiksové tvůrce ochotněji.“⁶ Kreslíři tvořící pro RAW měli v oblibě všechno punkové, tedy hrubost, neučesanost, záměrnou nepřesnost tahů. Jako příklad uvedu Garyho Pantera, přezdíváného také „král mizerné linky“. Nejznámějším počinem, který v RAW vyšel, je však dílo samotného Spiegelmana **Maus**, který je důkazem, že v komiksu se dá zpracovat i příběh z obyčejného života, a za který dostal Art v roce 1992 dokonce Pulitzerovu cenu. Další antologie na sebe nenechaly dlouho čekat. Rok po RAW přišel Robert Crumb se svým časopisem **Weirdo**, ve kterém se zaměřil na objevování nových tvůrců. Peter Kuper a Seth Tobocman zase představili vlastní antologii **World War 3 Illustrated**, další díla vycházela pravidelně v časopisu **Escape**. Všechny tyto antologie spojoval jejich obsah, který se točil kolem společenských, existenciálních a politických témat.

S postupujícími osmdesátkami se rysy comixu začínají vytrácet, kreslíři už nejsou osamělými undergroundovými vlky, ale snaží se spolupracovat a vydávat svá díla společně, stále se však snaží zůstat nekomerční. Rozšiřují se malá nakladatelství a vytváří se komunita. Drsná neestetičnost navíc mizí s příchodem počítačů a digitálního tisku.

⁶ MAZUR, Dan a Alexander DANNER. *Komiks: od roku 1968 do současnosti*. s. 189

1.3 Světový komiks 90. let

1.3.1 Americké devadesátky

Na konci 80. let prožívá mainstreamový komiks, hlavně ten americký superhrdinský, zásadní změny. Tematika se stává temnější a násilnější, výtvarná stránka se zdokonaluje, estetika je však drsná a ponurá. Jako příklad bych mohla uvést komiksový seriál Jamieho Delana **Constantine: Hellblazer**. Jedná se o jedno z těch děl, která berou scénáristu opravdu vážně a od klasiky marvelovských superhrdinů se výrazně liší. Delano, který už před tím spolupracoval s Allanem Moorem na sérii **Swamp Thing** (Bažináč), a jejíž odnoží vlastně Constantine je, pojal své dílo jako kritiku tehdejší konzervativní Anglie. „...zlo tu zastupují pekelní yuppies, suroví militantní křesťané a démoničtí thatcherovští burziáni.“⁷ Delano psal Constantina od roku 1988 až do roku 1991, kdy od DC Comics odešel, nicméně na jeho dílo navázali další autoři a postava Johna Constantina žije na stránkách komiksových sešitů dodnes.

Dalším takovým přelomovým milníkem je určitě hororový **Sandman** (1989-1996), jehož autorem není nikdo jiný, než legendární mistr fantasy a sci – fi literatury Neil Gaiman. Sandman je jiný hlavně pojetím hlavního hrdiny, jímž je Sen, Morfeus, jakýsi polobůh, který je prakticky nezranitelný, jeho síla téměř neomezená, a proto je jeho role v příbězích spíše pasivní, někdy až letargická. Díky svojí temné a mrazivé atmosféře a také hloubce a složitosti příběhových linek se Gaimanův Sandman záhy stává vlajkovou lodí časopisu **Vertigo**, který začne pod značkou DC Comics vycházet v roce 1993. Jak už bylo naznačeno výše, Vertigo bylo vytvořeno, aby soustředilo do jednoho časopisu drsnou tvorbu určenou dospělým čtenářům. Počítalo s cílovou skupinou, která už něco snese, a tvůrci se díky tomu nemuseli tolik ohlížet na konvence. „Vertigo byla samostatná značka určená právě „pro dospělé“ a díky tomu měli autoři téměř volnou ruku ve volbě obsahu a zobrazování, což bylo v předchozích čtyřech dekádách autorům mainstreamového komiksu v podstatě

⁷ MAZUR, Dan a Alexander DANNER. *Komiks: od roku 1968 do současnosti*, s. 215

zapovězeno.“⁸ Ve Vertigu vycházely jak dlouhé seriály na pokračování typu *Sandman*, tak krátké jednodílné příběhy a od roku 2010 slouží titul jako prostor pro výhradně autorská díla.

V průběhu devadesátých let nastává boom komiksových kreslířských celebrit. Zejména **Marvel** se snažil získat přízeň čtenářů tím, že najímal kreslíře se slavnými jmény, jako byli třeba Todd McFarlane (*The Amazing Spider-Man*) nebo Rob Liefeld (*The New Mutants*), který začal pro Marvel kreslit už ve svých jednadvaceti. „*V příštích letech dosáhli tito tvůrci takového postavení celebrit, jaké před tím nebylo myslitelné.*“⁹ Rob Liefeld si dokonce zahrál v reklamě na džíny Levi's (Obr. 3).

Obr. 3 Liefeld v reklamě pro Levi's

Podoba komiksů byla však podle mého názoru poněkud nudná. Stereotyp drsných svalovců a dokonalých krás s přebujelými ňadry se brzy okouká. Styl kresby byl dokonalý, ale nijak působivý, možná skoro sterilní. Navíc, vzhledem ke svému vysokému postavení, dostali kreslíři volnou ruku v oblasti příběhu a scénáře, na což ne každý z nich stačil. Začaly vycházet nové série Spider-Mana, X-Menů a X-Force, jak Liefeld přejmenoval *The New Mutants*. Kvůli pokulhávajícím

⁸ MAZUR, Dan a Alexander DANNER. *Komiks: od roku 1968 do současnosti*, s. 218

⁹ MAZUR, Dan a Alexander DANNER. *Komiks: od roku 1968 do současnosti*, s. 220

příběhům Marvel sáhl po zoufalém opatření a série vydával v doprovodu sběratelských kartiček, variabilních obálek a plakátů, ačkoliv jednotlivé sešity sběratelskou úroveň určitě neměly (Obr. 5, Obr. 4). Když spekulace vygradovaly a mediální bublina praskla, tvůrci šli ke dnu. V roce 1996 musel Marvel vyhlásit úpadek.

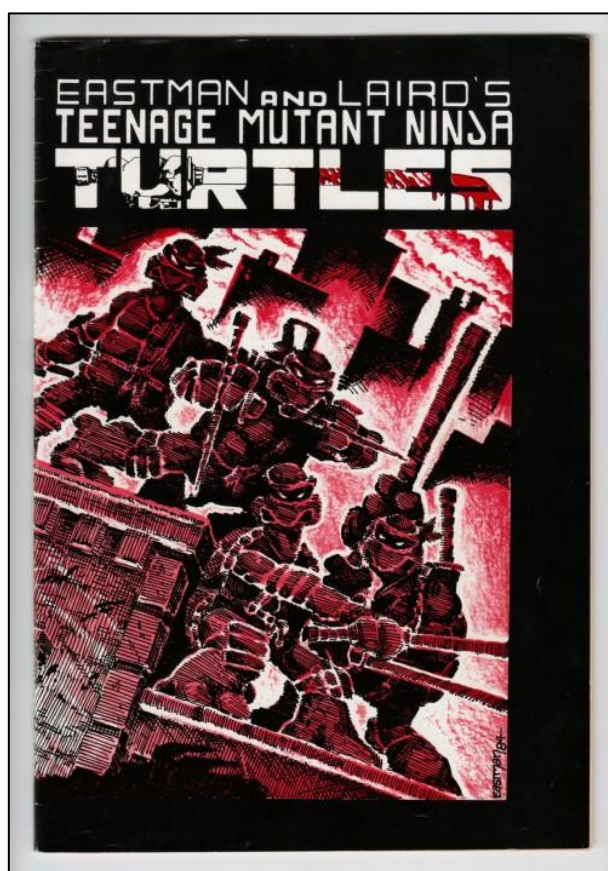
Obr. 5 Variabilní obálka Amazing Spider Man

Obr. 4 Obálka X-Force obsahující sběratelské kartičky

Část autorů se dostala s Marvelem do konfliktu o autorská práva a nakonec se oddělila úplně, aby založila vlastní vydavatelství s názvem **Image Comics**, kde, podobně jako u Vertiga, práva na díla patřila autorům. Image se uchytilo a dnes je známé hlavně díky úspěšnému titulu **Živí mrtví** (The Walking Dead). Dalším devadesátkovým trendem je černobílá vlna alternativních děl a tzv. self-publishing. Někteří autoři zkrátka nechtěli mít s komerčními vydavateli nic společného, oprostili se od superhrdinských manýrů a snažili se na vlastní náklady zaujmout širší veřejnost místo pravověrných komiksových čtenářů. „Svět comicsu tak byl obohacen černobílými tituly s nízkým nákladem, které byly dodávány přímo do specializovaných obchodů namísto do tradiční sítě trafik a obchodních domů.

Nezávislí vydavatelé zároveň přitahovali mladé talenty, protože jim umožnili ponechat si práva na comicsové postavy jimi vlastnoručně vytvořené.¹⁰ Prvním takovým samostatným vydavatelem a zároveň autorem se stal Dave Sim se svou rozsáhlou černobílou fantasy ságou **Cerebus**. Dalším alternativním komiksem, kterému se podařilo prorazit a nakonec se stát mainstreamem, jsou **Želvy Ninja** (Teenage Mutant Ninja Turtles) tvůrců Kevina Eastmana a Petera Lairda (Obr. 6). Verze, kterou známe z televizních obrazovek je sice barevnější a pro děti přívětivější než původní ponurý komiks, ale podle mého názoru se jedná o důkaz, že i z projektu vznikajícího na vlastní náklady se může stát komerční hit.

Obr. 6 Obálka prvního dílu TMNT

U černobílé alternativy 90. let se ještě chvíli zdržím, přeci jen to je oblast, ze které jsem při tvorbě vlastního komiksu čerpala inspiraci nejvíce. Tehdejší autobiografické komiksy měly postundergroundovou melancholii v příběhu a ve stylu kresby nádech

¹⁰ MaF. Zrození comicsu z ducha novin XII. – zasloužená uznání. In: *komiks.cz* [online]

punktu. Mnoho tvůrců se zaměřilo na realistickou beletrii, kde je důležité vykreslení postav a ztotožnění se s hlavním hrdinou, který vždy do jisté míry odráží samotného autora. Tvůrci vytvářejí ponuré světy, kde je melancholická nostalgie a citová plochost běžnou součástí každého charakteru. „*Co vlastně způsobilo, že se smutek a deprese staly tak výrazným společným prvkem pro celou skupinu nadaných umělců? Tento tón byl většinou příznačný jen pro severoamerický komiks, který pokulhával za tím evropským a asijským co do kulturního uznání společnosti. Komiksové médium v Americe stále vláčelo na zádech půl století přehlížení a označování za dětinský brak.*“¹¹

Frustrace a smutek jsou charakteristickými rysy postav Adriana Tomina, Daniela Clowese nebo Chestera Browna a všechny jako by pramenily z jednoho zklamání. Velkou inspirací mladých devadesátkových kreslířů byl otec stripu **Peanuts** Charles Schulz (Obr. 7).

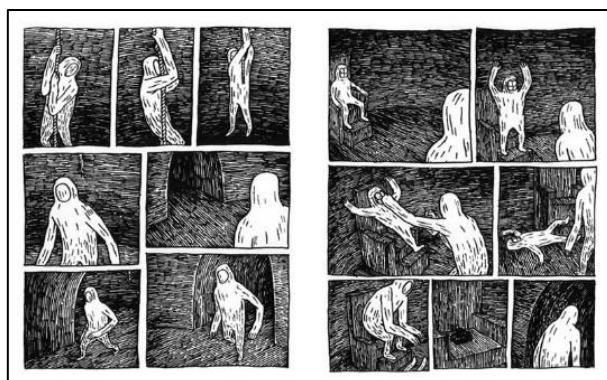
Obr. 7 Charles Schulz – Peanuts

Hlavní postava Peanuts je asi osmiletý chlapec Charlie Brown, zakomplexovaný a nejistý majitel bígla Snoopyho. „*Charles Schulz víc než kdo jiný dal nové generaci svolení prozkoumat hlubší emoce a dívat se do mysli a duše.*“ (vlastní překlad)¹² Takto se k éře tragických postaviček formou stripu vyjadřuje kreslíř Brendan Burford, který na komiksech jako Pogo nebo Peanuts v podstatě vyrostl.

¹¹ MAZUR, Dan a Alexander DANNER. *Komiks: od roku 1968 do současnosti*, s. 239

¹² BURFORD, Bernard. *The Saddies*. In: *The Cartoon Crier vol. 1* [PDF].

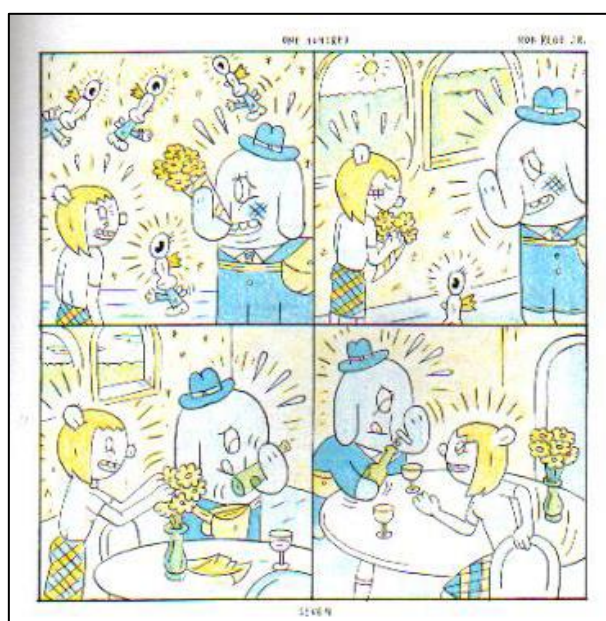
V devadesátých letech se evoluce komiksu posouvá stále více k formátu grafického románu a odklání se od undergroundu. Stále tu však jsou ještě umělci pohybující se mnohem dál za hranicí mainstreamu. Takoví, kteří berou komiks jako výtvarný objekt. Inspirovali se hlavně směry jako art brut nebo graffitti a generačními trendy, kterými byly videohry nebo třeba skateboarding. Vznikají komiksové komunity mladých tvůrců, kteří vyrostli u časopisů jako RAW nebo Weirdo, a teď chtějí vylézt z hnízda. Jednou takovou komunitou byla například **Fort Thunder**, pojmenovaná podle jakési základny, kterou si kreslíři jako Mat Brinkman (*Obr. 8*), Brian Chippendale a Lief Goldberg vytvořili z pronajatého skladiště. Komiksy vycházející z jejich dílny byly po výtvarné stránce intuitivní, pracovaly na představách z různě použitých textur a imaginárním prostředím, kde se hojně vyskytovaly zombies, roboti, ninjové a jeskynní lidé. Není divu, byla to první generace autorů, kteří vyrostli na videohrách. Šli ve stopách mini comixu, výroba sešitů byla vesměs nízkorozpočtová, ale jejich umělecká hodnota stoupala například použitím sítotisku na obálku.

Obr. 8 Mat Brinkman – Oaf (1998)

Další takové hnutí vzniklo v Massachusetts, kde si v roce 1997 založil vlastní malé vydavatelství Highwater Books jistý muž jménem Tom Delvin. Chtěl publikovat díla místních autorů a zprostředkovat jejich tvorbu širší veřejnosti. *„Delvin vnesl do komiksu hodnoty, které před tím velká nakladatelství nebrala v úvahu. Neviděl komiksy, které chtěl publikovat, jako něco korektivního nebo něco léta odmítaného, jako byla většina severoamerických komiksových knih. Viděl komiks (...) jako velmi specifický druh umělecké knihy, způsob, jak vyjádřit myšlenky, které nemusí být kompletně vypsány, a které mohou mít stejně velkou váhu díky vizuální výstřednosti,*

prvnímu dojmu, jako má samotný příběh nebo gradující forma jeho vyprávění (vlastní překlad).“¹³ U Higwater Books vycházela díla, pro která se vytvořilo specifické označení „Cute Brut“, protože estetika komiksů spojovala art brut s naivní, někdy až dětskou kresbou. Nejlepším příkladem bude asi pochmurně roztomilý grafický román Rona Regého **Skibber Bee-Bye** (Obr. 9), ve kterém osiřelá dvojčata, žijící v naivně nevinném světě spolu se skřítky a slony, svádí boj s temnotou a násilím, která jim do jejich snového království náhle vtrhla. Celé dílo má v sobě mystický náboj, který se s každým dalším Regéovým počinem prohlubuje. Delvin brzy dokázal rozšířit renomé svých autorů do širšího světa alternativního

Obr. 9 Ron Regé – Skibber Bee-Bye

komiksu. Dokonce „zalternativněl“ postavičky z komiksů od Marvelu, který byl tou dobou v úpadku, v titulu **Cooper Skeber** a odvezl je i většinu svých kreslířů na Comic Con 1997 v San Diegu. Fanouškům alternativy se radikálně upravené marvelovské postavy zalíbily a celá akce se stala jednak jakousi beneficí pro Marvel, zároveň tak byly položeny základy pro komiksově dílo představující nové umělce a vytvářející estetická pravidla a prohlášení. Šlo tehdy v Nové Anglii o malou komiksovou renesanci. Bohužel ale nic netrvá věčně. Z Fort Thunderu se v roce 2000

¹³ SPURGEON, Tom. "Devlin Announces Demise of Highwater," In: *The Comics Reporter*[online].

stal supermaket a Highwater vyhlásil bankrot v roce 2004. Významné milníky jako například obnovení vlivu antologií, minicomix jako umělecký objekt nebo „Cute Brut“ však zůstávají důležitými prvky nezávislé komiksové scény do dnes.

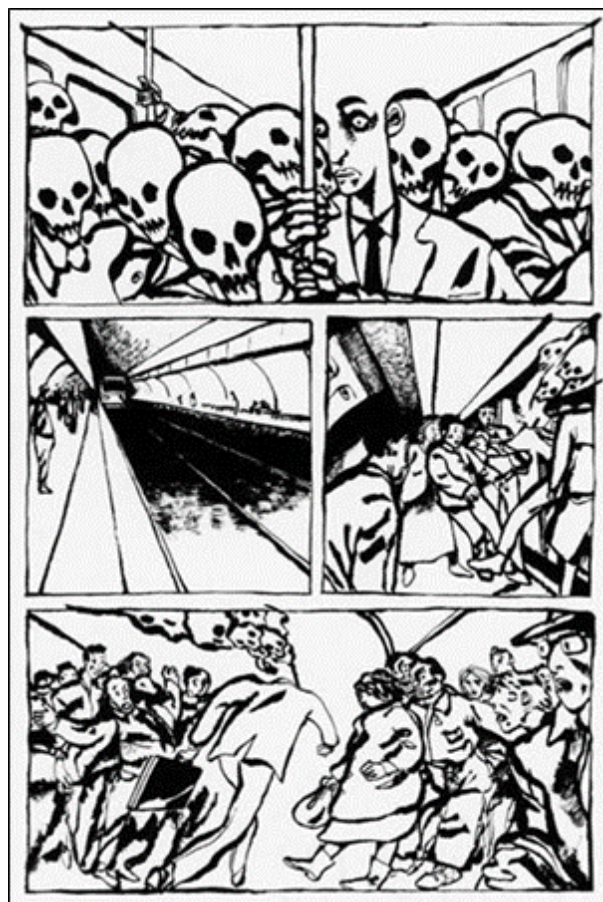
1.3.2 Evropský komiks devadesátých let

Na konci osmdesátých let se ve většině Evropy rozmáhala avantgarda a kreativní rozkvět. Když se k tomu na začátku let devadesátých přidala Francie s Belgií, stal se najednou alternativní komiks skutečným mezinárodním hnutím. Německo – Švýcarská avantgarda se soustředila kolem časopisu **Strapazin** v čele s lucemburským kreslířem Pierrem Thomé. Jejich tvorba se vyznačovala hlavně expresivitou kresby a kladla důraz na vyjadřování emocí a představ, jako tomu bylo v americkém RAW. Po pádu Berlínské zdi se zformovalo několik uměleckých skupin, které vytvářely nejen komiksy, ale věnovaly se i graffiti, tvorbě plakátů, nástěnné malbě a další tvorbě.

Jak už jsem zmiňovala výše, francouzské scéně trvalo trochu déle si uvědomit, že s komerčním mainstreamem k průlomu nedospěje. Už po roce 1990 se ale začalo blýskat na lepší časy. Tematika se točí kolem všedně nevšedních životů postav, objevuje se satira a inteligentní humor, který se bez problému obešel bez brutality, násilí či sexu. Jeden příklad za všechny je určitě Edmond Baudoin, jehož kontrastní černobílý rukopis tenké tušové linky je snadno identifikovatelný (*Obr. 10*). Komiksy spíše maloval nebo skicoval, než že by skutečně kreslil, a jeho styl kresby se průběžně měnil, snad v závislosti na momentální náladě.

Mainstream pomalu přestává nové mladé autory uspokojovat, ta učesaná šablonová realističnost není cesta, kterou by se chtěli vydat a jejich postupy se v příštích letech hodně zradikalizují. Začínají vznikat malá nakladatelství a umělecké skupiny, jakým bylo například hnutí L'Association Jean-Christophe Menua, jehož prvním projektem byla čtvrtletní antologie **Lapin**, která vychází i v současnosti. Autoři kolem L'Association odmítali mainstreamové dominanty velmi striktně a tíhli spíše

k jednoduchosti. Uchýlili se například k černobílým brožovaným albům, o jejichž unikátnost se starala hlavně rozmanitost formátů.

Obr. 10 Edmond Baudoin – Le Voyage

Po vzoru Arta Spiegelmana se francouzská avantgarda točí také kolem autobiografického komiksu, přidává však ještě navíc sebeironický humor. „*Tón autobiografických komiksů, jaký používají nejlepší autoři kolem L'Association, vytváří dojem milé důvěrnosti a vztahu mezi tvůrcem a čtenářem, který býval ještě posilován upovídáními úvodníky v Lapinu.*“¹⁴ V Lapinu vycházely kromě autobiografií i různá fantasy, ovšem hravější a pojaté samozřejmě úplně jinak než superhrdinové v mainstreamu.

Nakonec dochází k působivým prolnutím prvků obou žánrů. Svědky takového prolnutí můžeme být například u díla s názvem **Persepolis** od autorky Marjane

¹⁴ MAZUR, Dan a Alexander DANNER. *Komiks: od roku 1968 do současnosti*, s. 255

Satrapiové. Příběh vypráví o dětství a dospívání v Íránu po islámské revoluci v roce 1979. Tento čtyřsvazkový komiks se v roce 2007 dočkal i zpracování do podoby animovaného filmu.

Projektů jako L'Association vzniklo hodně. V roce 1994 založila skupina studentů výtvarné školy časopis a vydavatelství **Ego comme X**. Jeho zakladateli jsou třeba Loïc Néhou a Fabrice Neaud. Dalšími příklady jsou vydavatelství Fréon a Amok. Tvorba kolem těchto značek je vesměs autobiografická, zajímá se o sociální a politická témata, bez dávky humoru, která byla u L'Association všudypřítomná.

Jako konkrétního umělce bych ráda uvedla mistra štětce, Christiana Hinckera, který tvořil pod pseudonymem Blutch a svým malířským stylem se podobal Baudoinovi (Obr. 11). Jeho pojetí Petronicova Satyriconu je skutečně dech beroucím opusem.

Obr. 11 Blutch – Péplum (1997)

Vznik tolika malých nakladatelství dal šanci i některým starším autorům. Například právě Edmond Baudoin se uchýlil k L'Association. Experimentální časopisy vznikaly po celé Evropě, a když se nakonec evropští alternativní tvůrci prosadili i v Americe, komiksová avantgarda se stala mezinárodním uměleckým hnutím. „Komiksové umění (pokud jste si toho ještě nevšimli) je významným a univerzálním

prostředkem sebevyjádření a možná tím nejúčinnějším komunikačním médiem naší doby.“¹⁵

1.4 Historie komiksu u nás

1.4.1 Kontext 1971–1979

Zatímco v Severní Americe radikální protisystémové komiksové hnutí vyčerpalo své možnosti a přeměnilo se v uzavřenou skupinu nezávislých výtvarníků, kteří nastartovali linii alternativního komiksu, u nás byla díky normalizaci naplno vztyčena železná opona. Následkem bylo například zastavení vydávání některých periodik, započaly politické čistky (v mnoha redakcích nezůstal kámen na kameni), na plno se rozjela cenzura a ideologický dohled.

Kupodivu komiks není v 70. letech tak nenáviděným médiem, naopak bývá často i nástrojem prosazování ideologické propagandy. Běžně se objevovaly komiksové adaptace sovětských literárních předloh a na autory, kteří toto odmítali a chtěli si zachovat tvůrčí svobodu, je vyvíjen neustálý politický nátlak. To dokládají i slova scénáristy Václava Šorela, který společně s kreslířem Františkem Kobíkem v normalizačních podmínkách vytvářel velmi úspěšný komiks pro časopis **ABC**: „Když vyšlo několik dílů *Vzpourey mozků*, zavolal si mě jednou šéfredaktor Toman a řekl: ‘*Ted* musíte udělat jedno nebo dvě pokračování ideologická, nebo to zastavujeme.’ Tak tam jsou násilně vložena dvě pokračování, kde si hrdinové vyprávějí, jak se to na té Zemi zmršilo a že až tam přijdou, nastolí řád svých předků. My jsme se samozřejmě bránili použít slovo *komunistický*.“¹⁶

Navzdory procesu normalizace se k nám přes železnou oponu dostaly trendy a změny, kterými prošla komiksová scéna nejen angloamerická, ale třeba i francouzská. Nutně však proto muselo i u komiksu dojít k tomu, co provázelo celou tehdejší literární tvorbu, a to rozdělení komiksu na ten, který vychází oficiálně a ten neoficiální, vydávaný buď v samizdatu, nebo v exilových nakladatelstvích

¹⁵ MAZUR, Dan a Alexander DANNER. *Komiks: od roku 1968 do současnosti*, s. 265

¹⁶ PROKÚPEK, Tomáš, Pavel KOŘÍNEK, Martin FORET a Michal JAREŠ. *Dějiny československého komiksu 20. století*, s. 563.

za hranicemi. A tak se v roce 1977 a 1978 objevila dvě čísla časopisu **Kombajn**, jehož tvůrci se hlásili k odkazu amerického undergroundu, francouzských kreslířů i k tvorbě Káji Saudka. A jak vzpomíná na založení Kombajnu Martin Němec? *„Já jsem si Kombajn vymyslel včetně názvu a obalu, protože jsem měl pocit, že jsem už kolem sebe nakazil dost lidí bublinovou horečkou a stálo by to za nějakou prezentaci. (...) Všichni jsme měli rádi underground, neoficiální věci na hranici žánrů. Některé ty komiksy byly až téměř abstraktní, některé na hranici poezie a většina z nich byla těžce morbidní. No, Mateřídouška to tedy úplně nebyla. Dokázal jsem tehdy nějak stmelovat lidi kolem různých projektů, ať už to byl Kombajn, výtvarné sdružení Civilizační impulzivisté, antologie undergroundových básníků Děti dvou sluncí nebo kapela Duševní hrob (později Precedens). Oficiální kultura byla v těch letech taková žumpa, že jsme si prostě museli vytvořit vlastní alternativu. Nebyla dostupná hudba – tak jsme si ji nahráli sami, nevycházely určité knihy – tak jsme si je psali a nebyly žádné komiksy – tak jsme si je holt nakreslili...“*¹⁷

Rok 1978 přinesl i návrh na založení spolku, který by sdružoval fanoušky komiksu, Komics clubu, a vydávání cyklostylovaného fanzinu zaměřeného na dění na komiksové scéně na západě a na jihu od našich hranic. Fanzinu vyšla čtyři čísla, v posledním se objevila Saudkova kresba dvou nahých dívek, a to byla záminka pro zastavení vydávání a také zákaz dalších aktivit této organizace.

1.4.2 Kája Saudek a František Kobík (1971–1979)

Tento „král českého komiksu“, který se s americkým komiksem seznámil už v 50. letech a do povědomí veřejnosti se dostal díky Miloši Macourkovi a filmu Kdo chce zabít Jessii?, v němž Macourek použil jeho kresby, měl totalitní mocí život překopán hned několikrát.

¹⁷ PROKŮPEK, Tomáš. Žádné komiksy nebyly, tak jsme si je holt nakreslili: Rozhovor s Martinem Němcem. In: *Martin Němec* [PDF].

Nejprve nemohl z kádrových důvodů studovat a živil se jako kulisák a technický kreslíř a pak vstup sovětských vojsk a situace po srpnu 1968 ukončila jeho velký projekt podle Macourkova scénáře **Muriel a andělé** (Obr. 12).

Obr. 12 Obálka komiksu Muriel a andělé od Káji Saudka

Cenzura znemožnila Saudkovi publikovat, ale ne zcela. Ve spolupráci s Rudolfem Křesťanem začal kreslit v roce 1971 do časopisu **Mladý svět**, jednalo se o strip Čtverylka – z dějin světového písemnictví. „Čtyřpanelové miniatury zábavným způsobem parafrázovaly známá literární díla nejrůznějších dob a žánrů. (...) Kreslíř věnoval výtvarné stránce značnou pozornost a každý strip uzpůsobil danému tématu – Cyrana z Bergeracu nebo Patnáctiletého kapitána pečlivě vyšrafoval způsobem odkazujícím na dobové rytiny, zatímco Osudy dobrého vojáka Švejka rovnou nakreslil Ladovým stylem.“¹⁸ Série byla úspěšná a začal se tedy hledat nekonfliktní námět, který by mohl Kája zpracovat pro časopis. Na konec padla volba na adaptaci loupežnického románu z konce 19. století. Tak vznikl **Lips Tullian**, nejobávanější náčelník lupičů. Objevuje se zde prvek stránky s ústředním motivem uprostřed a ostatní pole na tento motiv reagují. Novátorské pojetí, styl kresby, vtip a ironie...to vše vydobylo Lips Tullianovi značnou oblibu. Na tuto dobu vzpomínal Kája i v rozhovoru pro iDnes: „Za jednu stranu komiksů pro Mladý svět jsem dostával osmnáct set, za barevnou dokonce dva tisíce. Bylo to, jako kdybych dneska bral tři sta tisíc.“¹⁹

¹⁸ PROKÚPEK, Tomáš, Pavel KOŘÍNEK, Martin FORET a Michal JAREŠ. *Dějiny československého komiksu 20. století*, s. 565.

¹⁹ MARŠÁL, Adam. Kája Saudek: Jessii jsem nakreslil ve vězení. In: Red. kal. *iDNES.cz* [online].

Lips Tullien, který byl zastaven v roce 1972, se stává jakýmsi symbolem revolty a i přes cenzuru a redakční čistky se odkazy na něj objevují i v dalších komiksových seriálech a s nabídkami pro Saudka se přímo „roztrhl pytel“. Na popularitu Lips Tulliana reagovala Mladá fronta objednávkou obdobně laděné **Diamantové šifry**, Mladý svět se pokusil navázat cyklem **Fantom opery uvádí**, kde si hned v prvním dílu fantom sundá masku, pod kterou se skrývá tvář Lipse Tulliana. Redakce se pak dokonce pokusila opět zařadit komiks o Tullianovi pod názvem **Černý Filip**, ale k tomu nakonec nedošlo. I přes dílčí zakazy a neúspěchy se Kája Saudek snažil tvořit víc v Československu a dalších státech sovětského bloku než za železnou oponou, a proto se neustále snažil najít ideologicky nezávadný námět pro svou výtvarnou práci. Prošel tak periodiky, jako byla Pionýrská stezka, Technické noviny či magazíny Čtení pro dívky a mladé muže nebo Kolotoč. Výsledkem hledání byl nápad na komiksově zpracování televizního seriálu **Třicet případů majora Zemana**. Komiks začal vycházet v Pionýrské stezce, ale po zpracování čtyř dílů byl také zakázán. V roce 1979 se Saudkova tvorba na řadu let ztrácí z oficiální literární scény. V době, kdy Kája Saudek tvoří pro Mladou frontu, vycházejí i komiksy dalších kreslířů s daleko menšími potížemi s cenzurou. Vynechám záměrně tvorbu Jozefa Scheka, který kreslil téměř bez výjimky pro děti (výjimkou myslím spolupráci s časopisem Elektrón, jenž vycházel na Slovensku a prezentoval sci-fi). Opomenou i další autory, kterými jsou třeba Miloš Novák (přispívající v 70. letech zejména do časopisu Pionýr). Tak se od sci-fi a klukovských dobrodružných seriálů, které vycházely jako ozvěna Rychlých šípů a zakázaného časopisu Skaut – Junák v nově vzniklém titulu Pionýrská stezka, dostávám pozvolna k časopisu **ABC** a jménu František Kobík.

Pionýrská stezka, která měla dětem a mládeži nahradit Junáka a zprostředkovat jim informace zaměřené na pobyt přírodě, turistiku a sport bez návaznosti na Skaut, propůjčila svou zadní stranu seriálu Marko Čermáka **Modrá pětka**. Ten se udržel neuvěřitelných dvacet let. Paralelně vycházel v časopisu ABC komiksový seriál **Strážci**, další „rychlošípový“ titul, na jehož tvorbě se vystřídalo více kreslířů, a od sedmdesátého druhého roku vychází právě z Kobíkova pera. Dynamičtí Strážci, v podstatě Rychlími šípy pevně definovaný seriál, vnášeli do příběhu postaveného

mimo realitu skutečné a aktuální odkazy. Novátorské je i Kobíkovo výtvarné ztvárnění – silná obrysová linka, zadní plán pouze schematický, panely mají často formu detailu nebo polocelku, jako by pracoval s kamerou. Inovativní a dynamizující je i Kobíkova práce s textem (ručně psaný text v bublinách a hodně často zaznamenané zvuky). „... pan Konvička mě uvedl do ABC, protože tam v té době hledali někoho na kreslení seriálů. No a tam jsem se setkal s panem Vlastislavem Tomanem, tehdejším šéfredaktorem, se kterým jsme ze začátku dělali Strážce. Pak jsme začali spolupracovat i s panem Václavem Šorelem, s nímž jsem se znal už z Avie. A tak se to rozjelo...“.²⁰ A to, co se rozjelo, jsou sci-fi **Příběhy malého boha** (Obr. 13) a **Příchod bohů** autorské dvojice Toman – Kobík, v nichž lidé připravují invazi a kolonizaci Žluté planety, která je podobná Zemi.

Obr. 13 František Kobík – Příhody malého boha

„Pod paprsky Zářícího byl komiksový cyklus vycházející v letech 1973 až 1976 v časopisu ABC. Skládal se z příběhů Příhody Malého boha, Příchod bohů a Kruanova dobrodružství. Bývá označován za kultovní český komiks druhé poloviny 20. století. Každý příběh vycházel po dobu jednoho ročníku a měl 24 stran. Autorem scénářů byl Vlastislav Toman, kreslil jej František Kobík. Souhrnné označení Pod paprsky Zářícího je pozdější a objevilo se teprve v souborném vydání v ABC speciál 1985.“.²¹ K oblibě těchto příběhů bezesporu opět přispívá schopnost

²⁰ PROKŮPEK, Tomáš. František Kobík (profil). In: Comics server [online].

²¹ Pod paprsky Zářícího. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online].

Františka Kobíka dynamizovat a nevadilo mu ani omezení „abíčkového“ formátu, který byl tvořený mřížkou 5x3 – tu začal sem tam narušovat panely nepravidelného tvaru a třeba dvojnásobně velkými.

Po asi roční přestávce, se čtenáři časopisu ABC mohou na jeho zadní straně opět setkat s výraznými kresbami Františka Kobíka, tentokrát v komiksu **Vzpouř mozků** podle scénáře Václava Šorela. Tady se jedná o nefalšované sci-fi. Příběh posádky hvězdoletu Prométheus, která pomůže osvobodit Zemi od nadvlády robotů. Tento příběh se stal velmi populární, Prométheus dostal v ABC i podobu papírového modelu ke složení, a pokud jde o rozsah, vznikl komiks formátu klasického evropského alba o 48 stranách (Obr. 14).

Obr. 14 Fantišek Kobík – Vzpouř mozků

Pokud jde o tematiku boje lidstva s roboty, která je vlastně pro českou literaturu klasická – vždyť ji nalezneme už v R.U.R. Karla Čapka, je v Šorelově zpracování asi nejkompexnější a nejživější. Právě tak Kobíkova kresba zaujme nejen promyšlenou prací s barvami, která přidává komiksu na atraktivitě, ale především perfektním ztvárněním techniky a strojů, ztvárněním fantastického světa.

„Dnes už legendární Vzpouř mozků byla inspirovaná nejen obavou z přetechnizované společnosti, ale i návštěvou ve výpočetním středisku, kde velkému sálu dominoval tehdy značně prehistorický počítač. Bylo to v roce 1977. Komiks se sci-fi tematikou slavil v časopise ABC mladých techniků a přírodovědců velký

úspěch, proto na sebe nedaly čekat i další příběhy – historicko-fantastická Tvrz o putování astronoma Martina Hrubého z 20. století do husitské doby, Galaxia, vědecko-fantastické dílo o cestě dvou přeživších kosmonautů vesmírem nebo takřka dokumentární Operace Jericho, popisující vojenskou akci britského královského letectva při záchraně francouzských odbojářů z vězení z Amiensu.“²²

Zejména v komiksu **Galaxia** se dvojice Šorel – Kobík pokusila zopakovat úspěch kultovní Vzpoury mozků. Pokud jde o sci-fi projekty a jejich komiksově ztvárnění, velkou roli zde sehrál jako kreslíř i Theodor Pištěk, výtvarník, kterého známe spíše jako autora filmových kostýmů a dekorací, a jeho scénarista Ivo Pechar. V jejich režii vznikly dvě černobílé perly, které mě výtvarně inspirovaly při tvorbě mého komiksu a které by se svými autory i výtvarným provedením daly považovat za underground. Dostávám se tak k časopisu **Ohníček**, který v 70. letech tiskl vnitřní černobílý komiks a tento prostor právě nabídl zmiňované autorské dvojici. Vyšly zde dva rozsáhlé sci-fi projekty, prvním z nich byl seriál **Profesor Dugan**. Pravidelný devítimřížkový formát na sto sedmi podlouhlých stránkách Ohníčku přinesl příběh plný podmořských bestii, plavidel, akčních scén, ale i myšlenku hrozby jaderného nebezpečí. *„Mezi komiksovou produkcí, která v Československu po krátkém ozdravném boomu konce 60. let živořila na stránkách dětských a mládežnických časopisů, má Profesor Dugan místo z nejčestnějších. Bez nadsázky lze říct, že jeho tvůrci Ivo Pechar a Theodor Pištěk v něm otevřeli kultovní pochmurnou sagu zcela nového typu, o to překvapivější, že zcela postrádala nezbytné rekvizity normalizující se československé kultury.“*²³ Tento opravdu stylový komiks byl trochu narušen použitím, podle mého názoru nevhodným, strojového písma, které nahradilo Pištěkovo písmo ruční. Některé bubliny jsou tak „velké“ vepsanému textu.

²² Vzpoura mozků, legendární seriál časopisu ABC jako kniha. *Čítárny – Příběhy, knihy, lidé: 15 let doporučujeme dobré knihy* [online].

²³ Socialistický komix. In: *Živel* [online].

Podobné téma, a to zneužití vědy vojenským průmyslem, zpracovává i druhý komiksový skvost dvojice Pištěk – Pechar, seriál **Pavouk Nephila** (Obr. 15). Pištěk zde k dokreslení temného příběhu (překvapivě temného vzhledem k věkové kategorii čtenářů Ohníčku) zvolil místo lavírované perokresby dokonalou šrafuru a nebál se narušit dříve pravidelnou mřížku 3x3, známou již z Profesora Dugana, zařazováním velkých panelů. Strojové písmo sice zůstalo a texty v bublinách opět

Obr. 15 Theodor Pištěk – Pavouk Nephila

trochu plavou, ale atmosféře komiksu to nijak neubírá na ponuřosti a tajemnosti. Na tehdejší čtenáře musel komiks působit stejně fascinujícím dojmem, jako v dnešní době na mě, protože můj otec si Pavouka Nephilu pamatuje od svých jedenácti let až dodnes.

A dokládají to i následující slova: „Klasická černobílá perokresba, zámecké prostředí (kam autor situoval profesorsky laboratoře) a v neposlední řadě fakt, že doktor Yersin vyvíjí látky přeměňující drobné pavoučky a hmyzáky v obry – to všechno působí tajuplně, napínavě až děsivě. Nephila vycházel v Ohníčku a ten si tenkrát kupovaly celkem malé děti (no tak kolem 10-12 let). Vím, jak jsem honem hnala do novinového stánku pro každé nové číslo, jen aby mi neuniklo pokračování, očka mi vylézala. (...) Theodor Pištěk jakožto výtvarník nepoužívá prázdných efektů

*(pocitivá kresba tuší). Výtvarná charakteristika jednotlivých osob je taková, že na první pohled je jasné, kdo je kdo. Podrobně jsou nastudovány detaily pavouka, který je zde větší než mamut...“.*²⁴

1.4.3 Zrod českého undergroundu (1971–1979)

Jak jsem již zmínila, komiks nebyl ani v dobách normalizace nenáviděným výmyslem západu. Umělecká tvorba se sice rozdělila na proud oficiální a neoficiální, nicméně i v oficiálně vydávaných časopisech pro dospělé vycházely komiksové seriály v duchu hesla „se sovětskými náměty na normalizační časy“. Jen v Ohníčku vycházelo pravidelně sedm seriálů. A tak je tu Timur a jeho parta, Syn pluku, Kočičárny Kida a Pida nebo zpracování sociálně laděných témat podle předloh klasické literatury anglické i americké – Princ a chud’as, Oliver Twist a pak tedy daleko poutavější a populárnější sci-fi příběhy, které jsem již zmiňovala. Dále se tvořily i „klubácké“ seriály. Ale byly tu i časopisy pro dospělé, jako Mladý svět (kam přispíval Kája Saudek), Květy, Vlasta či Ahoj na sobotu. I v těchto periodikách vycházely komiksy kreslířů, jako byli Josef Kábrt, Jiří Winter – Neprakta, Stanislav Holý – tvůrce pana Pipa. Časopisem, ve kterém se objevovaly kromě anekdot i stripy na pokračování, byl Dikobraz.

Na české neoficiální scéně se tak jako v USA i jinde ve světě zrodil komiksový underground, a to ruku v ruce s hudbou, literaturou, uměním jako takovým a jinými mainstreamovými aktivitami. První vlaštovky se objevily hned po roce 1968 na přelomu 60. a 70. let. Hlavním a základním vymezením bylo jít proti proudu, protože československý komiks postrádal svůj mainstream. Undergroundový komiks, označovaný pro odlišitelnost též jako „comix“, se vyznačuje (stejně jako ten americký) zobrazováním sexuality, experimentováním s drogami, u nás hlavně s alkoholem. Ačkoliv nám chyběly značky jako Marvel a neměli jsme žádného Captaina Bohemia, má náš undergroundový komiks navíc rozměr politický.

Prvopočátkem byly výtvarné práce jako „doprovod“ k hudebním počínům, plakáty, stripy v hudebních časopisech...vývoj byl ale velmi pomalý vlivem politické situace:

²⁴ SPLÍTKOVÁ, Jita. Pavouk Nephila. In: *SciFant* [online].

*„Vznikající komunity se musely postupně stahovat ze zanikajících beatových klubů, s normalizací mizely možnosti publikování, ztrácely se výstavní prostory a bez schválení příslušným úřadem nesměli hudebníci veřejně vystupovat.“*²⁵

Do popředí se tedy dostávají exilové práce například Jiřího „Budy“ Brunclíka z curyšských časopisů *Magazín* a *Paleta*. Český nezávislý komiks se tedy rodil velmi pomalu na základech třeba i Saudkova komiksu *Honza Hrom* z časopisu *Pop Music Expres*, postupně se začalo rozvíjet množství aktivit, při nichž vznikla řada specifických výtvarných děl, která se komiksu přibližují. Tady můžu uvést třeba autorský časopis Heleny Wernischové, výtvarnice a dnes již bývalé manželky básníka Ivana Wernische, s názvem **Melancholie**, který vycházel od roku 1974 v nákladu jednoho kusu.

Kreslené stripy se objevovaly v nejrůznějších samizdatových skautských a trampských časopisech a také v kronikách. Nejstarší undergroundové komiksy jsou ale spojeny hlavně s alternativní hudební scénou tehdejší doby. Jedním z hlavních iniciátorů spojení hudby s komiksem je zakladatel a kytarista kapely *Extempore* Jaroslav Jeroným Neduha: *„Od poloviny 70. let doprovázel komponované hudební programy své skupiny osobitými komiksovými „librety“ – jednalo se tak vlastně o svého druhu předchůdce dnešních výpravných bookletů u CD.“*²⁶ S nástupem punku a příchodem nové vlny vzniká čím dál víc kapel inspirovaných Neduhovým *Extempore*. Jednou z nich je uskupení *Duševní hrob*, kde se angažoval, pro mě velmi významný výtvarník tehdy vystupující pod přezdívkou *Dr. Zawrach*, student pražské AVU, *Martin Němec*, který pro *Duševní hrob* vytvořil několik obalů desek. Němec byl toho času členem výtvarného sdružení **Civilizační impulzivisté**, pod jejichž hlavičkou a za spolupráce s dalšími, třeba právě s *Extempore*, pomáhal vytvářet výtvarnou podobu nejrůznějších hudebních projektů.

*„Seznámil jsem se tu také s několika spolužáky s podobně „neakademickými“ zájmy jako jsem měl já a založili jsme comicsový časopis *Kombajn*, který vycházel jako*

²⁵ PROKŮPEK, Tomáš, Pavel KOŘÍNEK, Martin FORET a Michal JAREŠ. *Dějiny československého komiksu 20. století*, s. 611.

²⁶ PROKŮPEK, Tomáš, Pavel KOŘÍNEK, Martin FORET a Michal JAREŠ. *Dějiny československého komiksu 20. století*, s. 612.

samizdat. Také jsme navštěvovali avantgardní malíře (...) a sami pořádali všelijaké neoficiální výstavy. (...) Založili jsme dokonce tvůrčí skupinu Civilizačních impulzivistů. Ten dost ironický název pramenil z našeho zájmu o civilizační a technicistní fenomény. Milovali jsme periferii... Příznačný se z tohoto hlediska stal Konvičkův obraz „Akt v chemickém kombinátě“. Také jsme pořádali (poněkud nadneseně řečeno) multimediální akce (divadlo spojené s výstavou, koncertem, projekcí) například „Nudný večírek“ a „Průmyslový večírek“. (Oboje proběhlo v Junior klubu Na chmelnici). Tehdy jsem také začal výtvarně spolupracovat s novovlnou undergroundovou skupinou Extempore.“²⁷

Vedle toho vzniká jako počín Civilizačních impulzivistů první nezávislý komiksový časopis v Československu **Kombajn** (1977-1978). Ačkoliv Kombajnu vyšla pouze dvě čísla, a ještě v minimálním nákladu, stihla se v něm představit celá řada autorů, z nichž mnozí tvoří ještě dnes (Obr. 16). Jsou to třeba Jan Patrik Krásný, Josef Bartl, Libor Páv, Čaroděj Oz a další. Jejich tvůrčí výraz lze, podle mého názoru, rozhodně srovnat s alternativním zahraničním komiksem té doby, zejména i kvůli parodování tehdejších populárních společenských témat.

Obr. 16 Obálka Kombajnu z roku 78

²⁷ NĚMEC, Martin. Trocha vzpomínání. In: *Martin Němec* [online].

„Dvě čísla undergroundového komiksového časopisu *Kombajn* vyšla v letech 1977 a 1978 a nabídla radikální výtvarný projev a existenciální náměty...“.²⁸ Na stránkách *Kombajnu* si autoři berou na mušku světové ikony komiksu (Disney) i české populární literární postavy (Švejk), jak je vidět na obálce druhého čísla *Kombajnu* z roku 1978 od Martina Němce. Další příbuznost se světovým undergroundovým komiksem je patrná i ze záliby v psychedelických až surrealistických obrazech.

Skupina vydávající *Kombajn* se však rozpadá a třetí číslo časopisu už nevyšlo. „Někteří odešli do exilu (Vladimír Stočes), jiní se začali naplno věnovat hudbě (Martin Němec ve skupině *Precedens*).“.²⁹ Na konci 70. let se komiks objevuje také v samizdatu, kdy v roce 1979 vychází v časopise **Spektrum** třístránkový komiks **Conspa v harému** od Jana Šafránka a Jiřího Daníčka (pod pseudonymem J. Daša). V komiksu byly hlavní postavy vyobrazeny s podobou tehdejších disidentů, pokračování zastavila Státní bezpečnost, zabavila i pokračování, Šafránek emigroval do Rakouska. Jediní, z původní skupiny kolem *Kombajnu*, kteří se rozhodli u komiksu setrvat, byli Jan Patrik Krásný a Libor Páv, kteří prezentovali své práce v oficiálním proudu v časopisu *Kometa*.

1.4.4 Kontext 1985-1989

Druhá polovina osmdesátých let přináší pokrok v podobě xerografie, což pomohlo hlavně k (často nelegálnímu) šíření komiksu na našem území, jak domácího, tak toho zahraničního. V samizdatu se pokračovalo bez velkých změn, tematika byla stále protipolitická a protirežimní, hlavně pod taktovkou časopisu **Revolver Revue**, kde vyšlo například anonymní komiksově dílo k uctění památky Jana Palacha. Underground je stále úzce spjat s alternativní hudební scénou a vznikají počiny jako ilustrovaný obal na MC kapely Nana s názvem *Zmetek*, kterou vytvořil a komiksem doplnil texty písní výtvarník Jan Šebesta. Plzeňská kapela *Znouzectnost* dala dokonce vzniknout nízkonákladovému časopisu **Kokeš comiCS**, zejména jejich

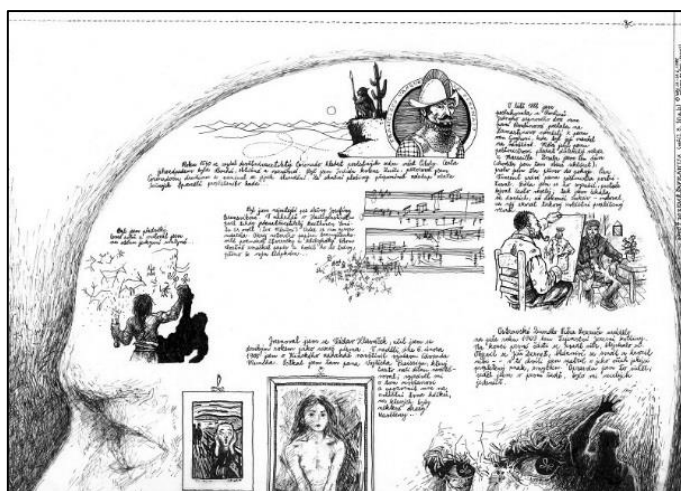
²⁸ PETRŽELKOVÁ, Hedvika. Začalo to panem Āopáskem. O českém komiksu s Tomášem Prokúpkem. In: *Lidovky.cz* [online].

²⁹ PROKÚPEK, Tomáš, Pavel KOŘÍNEK, Martin FORET a Michal JAREŠ. *Dějiny československého komiksu 20. století*, s. 612.

bubeník Caine (Jaroslav Matějovský), který do časopisu sám kreslil a periodikum vycházelo i po roce 1989.

Největší rozkvět ale v polovině 80. let zažívá žánr fantastiky a science fiction, hlavně díky velkému sci-fi fandumu, který se v té době hodně rozšířil, a jeho členové začali zakládat kluby, kolem kterých vznikaly tematické fanziny. Do nich pak přispívali noví, mladí autoři. „Řada autorů, kteří debutovali na stránkách těchto neoficiálních publikací, pak měla na přelomu 80. a 90. let výrazně promluvit i do vývoje komiksu na stránkách oficiálních periodik.“³⁰

Další líhni nových talentů byla soutěž Bemík o nejlepší amatérský komiks s vědecko-fantastickou tematikou, do které se zapojil třeba Ondřej Neff. Největším objevem této soutěže je však určitě Vladimír Tučapský, který zvítězil hned několik ročníků po sobě hned s několika komiksy, z nichž za nejlepší považují ten z roku 1989 s názvem **Pout' do Země šafránu** (Obr. 17). Tučapský se svými ranými díly blížil světovému hnutí minicomixu, zároveň však svou syrovou technikou dokreslovaných koláží nastavil laťku tak vysoko, že se jeho díly inspirují současní kreslíři. Já za sebe můžu říct, že Pout' do země Šafránu se stala i mojí inspirací při tvorbě vlastního komiksu.

Obr. 17 Vladimír Tučapský – Pout' do země šafránu (1989)

³⁰ PROKŮPEK, Tomáš, Pavel KOŘÍNEK, Martin FORET a Michal JAREŠ. *Dějiny československého komiksu 20. století*, s.763.

1.4.5 Kája Saudek (1979–1989)

„Kája Saudek byl jiný než ty americké komiksy. Jak to říct? Kája byl vlastně američtější. Ano! On byl extrakt všeho, co nás na popkultuře USA zajímalo. A jeho styl byl pak umocněný českou secesí a hlavně českou recesí. V jeho věcech je neuvěřitelná ironie. Američtí hrdinové se berou vážně, ale saudekovští se shazují, a přitom zůstávají neshození. Je to taková zábava z různých úhlů. Nebýt komunistického teroru, mohl být Saudek v 60. a 70. letech patrně hvězdou i v té Americe. To by jeho kolegové za velkou louží koukali, co je to pravý americký sen! Kája přinesl do komiksu virtuózní nadsázku, vrstvy podtextů a podvýznamů, a přece zachoval příběh, který vtáhl čtenáře do obrázků jako do filmu. Byla a je to zábava pro malé kluky i vysokoškolské profesory. A taky pro umělce. Kdo umí oslovit takhle různorodé, zmlsané, přímočaré i hyperkritické publikum?“³¹

Naopak na konci 70. let se Kája Saudek ale ocitá v celkem beznadějně situaci. Žádná redakce se už neodvážá vydávat jeho komiksy. Z existenčních problémů a celkově beznadějně situace pomohl Saudkovi jeho dlouholetý fanoušek, jeskyňář, přítel, který v České speleologické společnosti prosadil, aby Kájovy komiksy vydávali jako přílohu interního **speleologického zpravodaje** (Obr. 18).

„Jediná podmínka vznesená ze strany jeskyňářů zněla, že se příběhy musejí alespoň zčásti odehrávat v podzemí.“³² Tak začaly vznikat samostatné komiksy o šestnácti až dvaceti čtyřech stranách ve formátu A4, tisk byl velmi kvalitní, nejprve černobílý, brzy ale černou doplnila druhá barva. Saudek dostal i dobře zapláceno, a tak jediným mínusem byla neexistující propagace a omezený náklad. Dostupnost originálních „speleokomiksů“ byla obtížná.

S pohodovou tvorbou pro jeskyňáře se změnil i Saudkův rukopis. Kompozičně jde o velmi promyšlené práce a pod vlivem Saudkem právě objeveného Jeana

³¹ PROKÚPEK, Tomáš. Žádné komiksy nebyly, tak jsme si je holt nakreslili: Rozhovor s Martinem Němcem. In: *Martin Nėmec* [PDF].

³² PROKÚPEK, Tomáš, Pavel KOŘÍNEK, Martin FORET a Michal JAREŠ. *Dějiny československého komiksu 20. století*, s. 653.

„Moebia“ Girauda začal Kája nově pracovat se šrafurou, což dělá výraz jeho kresby ještě dynamičtější – pokud je to vůbec ještě možné. Příběhy speleokomiksů jsou kombinací legend a faktů. Někdy vzal Saudek své starší příběhy a jen dosadil motivy z podzemí. Jako by zkoušel, co všechno si může dovolit, byl jeho projev stále více expresivní, pole na stránkách méně pravouhlá, experimentoval víc s každým novým sešitem. Také se odvažuje oprášit Lipse Tulliana, jehož tvář měl hlavní hrdina Jan ze sešitu **Tajemství zlatého koně**. Mám pocit, že jak Kája Saudek, tak speleologická

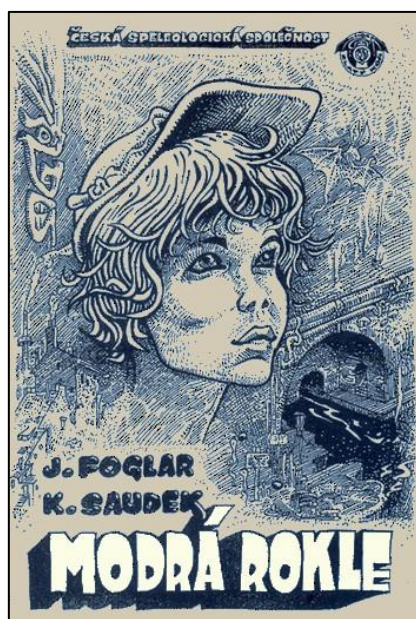
Obr. 18 Saudkův komiks pro speleology

společnost zkoušeli, kam až půjde zajít.

Další sešit s názvem **Po stopách sněžného muže** je asi vrcholem tvorby tohoto období, vychází v roce 1980 a každá strana už je maximálně uvolněná, s nepravouhlými panely a s pro Káju tak typickou erotickou scénou v ději. V roce 1982 se vrací Saudek i ke spolupráci s libretistou Weiglem a Lipsi Tullianovi, jako hrdinovi příběhu **Stříbrný poklad**. Tento komiks je zároveň ale poslední z řady sešitů s dynamicky nepravidelně členěnou mřížkou.

Píše se rok 1984 a v této době to již vypadá, že je Kája Saudek získaným publikačním prostorem speleologického zpravodaje unaven, nadšení opadlo, kresby

jsou jakoby odbytější, příběhy působí staticky. I proto je bezesporu další velkou zásluhou Pavla Noska to, že se pokusil dát dohromady na první pohled neslučitelné. Káju Saudka a podobně „nežádoucího“ Jaroslava Foglara. Ten měl rozpracovaný román *Modrá hlína* a předělal ho do komiksového scénáře. Tak vznikla **Modrá rokle**, podle mého názoru velmi svěží dílo, které v sobě spojuje foglarovské tradice s typem moderních chlapců Káji Saudka v kresbě, která respektuje prvorepublikovou periferii Jaroslava Foglara s využitím pravidelné pravoúhlé mřížky (Obr. 19).

Obr. 19 Obálka komiksu *Modrá rokle*

Ztvárnění chlapeckého světa Saudka očividně bavilo, řekla bych, že kresba povznáší příběh, jinak podle mě v roce 1984 již trochu přežitý. Nakonec román vyšel pak až v roce 1994 pod stejným názvem jako komiks – *Modrá rokle*. A zde jedna citace ze stránek Sdružení přátel Jaroslava Foglara dokumentující tuto spolupráci: „*Výraznou byla jeho spolupráce s výtvarníkem Kájou Saudkem na komiksových seriálech pro Českou speleologickou společnost Modrá rokle, Ztracený kamarád a Jeskyně Saturn. Dodnes vysoce ceněné komiksy po roce 1989 přepsal a přediktoval Jiřímu Rabovi s tím, že šlo fakticky o poslední plnohodnotnou foglarovku.*“³³

³³ Jaroslav Foglar. In: *SPJF web* [online].

Dá se tedy říct, že navzdory cenzuře i obrovskému politickému útlaku publikoval Kája Saudek v osmdesátých letech paradoxně snad nejvíce komiksových stran. Se speleology Kája spolupracoval i v druhé polovině 80. let, stejně tak i s Foglarem, se kterým navázal na Modrou rokli výše zmíněnými tituly. Zlom v jeho tvorbě znamená počín z roku 1988. Jedná se o ironickou postapokalyptickou sci-fi **Arnal a dva dračí zuby** podle scénáře Ondřeje Neffa. Neff, o celou generaci mladší, byl velkým přímluvcem komiksu už od 70. let. Sledoval v rámci možností i zahraniční komiksovou scénu. „*Ten ve svých textech vykazoval nejen zřetelné apologetické snahy, ale i nadstandardní porozumění 'anatomii' komiksu či sémantice komiksově řeči.*“³⁴ Ve Zlatém máji dokonce zveřejnil dvojdílný text s názvem „Svět bílých bublin“.

Ve svém scénáři se Neff rozhodl vyjít vstříc Saudkově přirozenosti, a tak je putování androida s údajně zákazonosnými sklony po světě zničeném jadernou válkou zasazeno do ironického kontextu. Dějově není libero příliš obsáhlé, tak si může Saudek dovolit narušení pravidelného rastru jednotlivých polí například výjevem přes celou stranu. K dynamickým nepravoúhlým panelům z poloviny 80. let se už však nevrátil. Odvážným prvkem blízkým oběma autorům byly protirežimní narážky. Komiks svým námětem nastavoval zrcadlo pozdnímu socialismu, porovnával propagované ideály s realitou a kritizoval politickou situaci. Nechyběly ani sarkastické útoky proti byrokracii a propagandistické manipulaci. Aral a dva dračí zuby je dalším komiksem, který mě inspiroval při mé vlastní tvorbě a v této práci.

Od roku 1988 se pomalu a opatrně začaly objevovat některé Saudkovy stripy i komiksy v periodikách. S posledním problémem se setkal ještě na jaře roku 1989, kdy ministerstvo kultury odmítlo schválit pokračování celobarevného komiksu **Stroj času** podle scénáře Rudolfa Baudise. To byl ale definitivní konec útlaku.

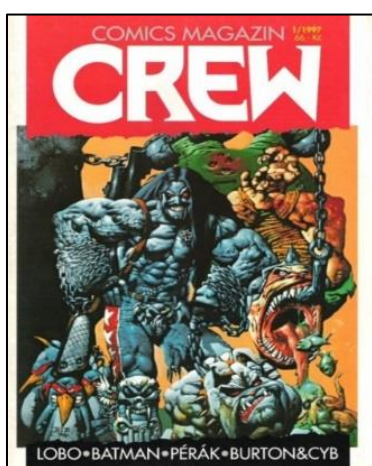
³⁴ PROKŮPEK, Tomáš, Pavel KOŘÍNEK, Martin FORET a Michal JAREŠ. *Dějiny československého komiksu 20. století*, s. 723.

1.4.6 Od „devadesátek“ po současnost

Co pro český komiks znamenal rok 1989? Na tuto otázku za mě odpověděl komiksový znalec a historik Tomáš Prokůpek v rozhovoru pro server Lidovky.cz: „Restart, začátek velkého komiksového boomu, zrod komiksového časopisu *Kometa*, který měl na svém vrcholu náklad přes 200 000 výtisků. Jenže potom přišlo vystřízlivění způsobené řadou příčin a komiks až do konce 90. let téměř zmizel ze scény...“³⁵

Po revoluci by člověk čekal rozkvět. Nebylo tomu tak. Alespoň co se české komiksové scény týče. I když se někteří autoři snažili prorazit a některým se to do jisté míry i povedlo, o vzkvétání žánru se přesto mluvit nedá. Většina aktivních autorů se snažila navázat na Káju Saudka a soustředila se kolem **Komety** (dnes jsou označováni jako „Generace 89“), která slibovala pro komiks světlé zítřky, pak ale přestala v roce 1992 vycházet. Za tři roky její existence ale v *Kometě* vyšly skvosty jako **Mr.Sweet** od Bohumila Fencla, **Tajemství Enny** od Jana Patrika Krásného nebo **Válka s mloky** v podání Jana Štěpánka.

Spolu s *Kometou* se ke spánku ukládá celá česká komiksová scéna a na pultech je několik let vidět jen Čyřlístek a Kačer Donald. Až v roce 1997 svítla nová naděje nesoucí název **CREW** (*Obr. 21, Obr. 20*).

Obr. 21 Obálka CREW s Lobem (1997)

Obr. 20 Obálka CREW2 s Lobem (2006)

³⁵ PETRŽELKOVÁ, Hedvika. Začalo to panem Ďopáskem. O českém komiksu s Tomášem Prokůpkem. In: *Lidovky.cz* [online].

CREW je tady dodnes jako nakladatelství (od roku 2003 nese název CREW²), a i když se soustředí spíše na zahraniční tvorbu, jedná se o u nás největší a neúspěšnější label zaměřující se na komiksy. Dost možná „dobu temna“ přežil právě díky vydávání zahraniční tvorby pro dospělé. Díky CREW jsem i já přišla na svoje oblíbené série, jako **Constantine**, **Lobo** nebo **The Walking Dead**. Redakce CREW také získala v roce 1997 Cenu Akademie science fiction, fantasy a hororu v kategorii Nejlepší vydavatelský počin. Jak vzkázal fanouškům spoluzakladatel CREW Jiří Prokůpek: „Čistota půl zdraví. Crew celé.“³⁶

Po roce 2000 se začínají stále ještě poněkud stojaté vody české komiksové scény konečně zase hýbat. Vznikají nová vydavatelství, například Mot komiks s.r.o. nebo časopis **Aargh!**, který kolem sebe soustřeďuje nové mladé kreslíře označované u nás pojmem „Generace 0“. Patří mezi ně například Jiří Grus, Honza Bažant, Dan Černý nebo Karel Jerie. Významným dílem je pak trilogie **Alois Nebel** spisovatele Jaroslava Rudiše a kreslíře Jaromíra Švejdíka. Ani tvorba pro děti nezahálí a kromě Albatrosu nebo Portálu vzniká roku 2014 původní český projekt **Bublifuk** specializující se na dětské komiksy.

Myslím, že pád Komety a úpadek komiksové scény u nás po roce 1992 vzal možnost některým literárním dílům, aby vznikly jejich kreslené verze. Jiří Kulhánek vydával své knihy přesně v tomhle pro komiks temném období a snad i proto si jeho dílo ještě nikdo nevzal takzvaně „do parády“. Také myslím, že ač je současná česká tvorba na poli komiksu možná v rozkvětu, pořád je co zlepšovat a ke „zlatému věku“ máme daleko. Proč tedy nezkusit přispět i svou troškou do mlýna?

1.5 Stručný pohled na českou literaturu

1.5.1 70. a 80. léta

Po liberalizaci politických i kulturních poměrů v 60. letech a po představě, že je možné reformovat komunismus, přichází rok 1967 a sjezd spisovatelů, který ukázal, že tzv. socialismus s lidskou tváří je jen iluze. Na tomto IV. Sjezdu spisovatelů

³⁶ ŽATECKÝ, Martin. Jiří Pavlovský: „Čistota půl zdraví. CREW celé.“. In: *Kultura21* [online].

se literáti jako Ludvík Vaculík, Milan Kundera či Václav Havel dostali do roztržky se stranickým vedením. Naděje „Pražského jara“ byly zmařeny rokem 1968, na jehož události reaguje Vaculík textem 2000 slov a nastává čas normalizace, zákazů publikovat, nemožnosti svobodně se vyjádřit, éra emigrace. Česká literatura se rozdělila v podstatě do tří proudů. Jeden z nich tvoří literatura, které můžeme říkat oficiální. Byla často poplatná ideologii, navazuje často na poválečnou tradici, některým výrazným tvůrčím osobnostem, jako je třeba Bohumil Hrabal, Vladimír Páral nebo Ladislav Fuks je střídavě umožňováno a zase znemožňováno oficiálně publikovat. Zůstává totiž pouze několik „bezpečných“ témat, ke kterým se autoři v 70. letech uchylují – je to téma historické, psychologické, téma venkova a přírody, téma současného „malého“ českého člověka kritizující úplatkářství a hon za západním zbožím, bezpečná je i oblast sci-fi, do které patří jména Ondřej Neff, Jaroslav Veis, Josef Nesvadba či Vladimír Páral.

Druhý proud tvoří literatura, která oficiálně vycházet nesmí, ale je vydávána tzv. v samizdatu. Je to literatura domácí, která zachovává návaznost literárního vývoje a českého prostředí, šíří se v opisech díky samizdatovým nakladatelstvím, která už od roku 1970 existují – Edice Petlice, Kvart či Česká expedice. Třetím proudem je pak literatura exilová, která vzniká v lepších ekonomických podmínkách než samizdat, a to v zahraničí, ale jejím mínusem je zas to, že nemá české čtenáře a nevzniká v realitě ČSSR. Exilová nakladatelství zakládají čeští emigranti, jmenují alespoň 68-Publishers manželů Škvoreckých, mnichovský Index nebo třeba CCC Books. V samizdatu a exilu se můžeme seznámit s tvorbou Karla Kryla, Ivana Wernische, Daniela Strože, Milana Kundery, Josefa Škvoreckého, Pavla Kohouta, Václava Havla a mnohých dalších autorů. 80. léta pak již přinášejí určité politické a tím i umělecké uvolnění, objevují se opět díla dříve nepublikovaných autorů, patří mezi ně i básně Jaroslava Seiferta, který získává v roce 1984 Nobelovu cenu za literaturu, některé tituly Bohumila Hrabala a dalších, zároveň nastupuje nová slibná autorská generace.

1.5.2 Český (nejen) literární underground

Česká tzv. druhá kultura byla nejen kultura, ale i životní styl. Podle toho, co jsem o ní načetla i vyslechla od rodičů, tak se vymezovala proti konzumu, oficiální kultuře

a proti všudypřítomnému mainstreamu. Silná byla především undergroundová subkultura na hudebním poli, nebo alespoň asi zasáhla největší skupinu lidí, vysokou úroveň ale měla i undergroundová tvorba výtvarná a literární. Myslím, že český underground se celkově snažil o vytváření vlastních, velmi osobitých kulturních hodnot.

Velmi významnou roli hraje na tomto poli na příklad činnost edice Půlnoc, která fungovala již od poloviny 50. let a u jejího zrodu nestál nikdo menší než sám Egon Bondy. Jejím úkolem, mimo vydávání zakázaných autorů, bylo také literární díla konzervovat. Díky ní se opravdu zachovalo více než čtyřicet čtyři svazků básní, textů, kolážových románů či esejí Egona Bondyho, Vladimíra Boudníka, Bohumila Hrabala nebo Ivo Vodsed'álka. V Bondyho esejích je jednoznačně ukázána paralela mezi počátky undergroundu v Čechách a tvorbou beat generation v USA. Mimořádný rozmach a vzestup pak nezávislá kultura zaznamenala v sedmdesátých letech, kdy byla spojována hlavně s hudební scénou. Už od roku 1964 v Praze působila celá řada hudebních seskupení a mezi nimi i skupina Aktual výtvarníka, teoretika, autora happeningů i originálních textů Milana Knížáka.

K výtvarné scéně se přidává velký vliv folkové a rockové hudby. Ačkoliv neoficiální sdružení folkových písničkářů Šafrán (Merta, Hutka, Nos, Třešňák, Lutka, Voňková) bylo na konci sedmdesátých let rozprášeno, v průběhu osmdesátých let se objevily osobnosti, které dokázaly zaujmout mladé (Plíhal, Nohavica, Dobeš a další). Necenzurovanou poezii nahrazovaly i koncerty rockových skupin, třeba skupiny The Plastic People of the Universe nebo skupiny Extempore. V písních skupiny Půlnoc zaznívaly verše Egona Bondyho i Ivana Wernische. Psí vojáci, které vedl Filip Topol, zhudebňovali poezii Jáchyma Topola. Přerod prožívá v 80. letech i underground, vychází antologie undergroundových básníků Už na to seru, protože to mám za pár, kterou sestavil Andrej Stankovič a která představuje mladé autory jako Petra Placáka a Jáchyma Topola.

Kromě Egona Bondyho, Ivo Vodsed'álka a Jáchyma Topola je mezi výraznými osobnostmi třeba zmínit Ivana Martina Jirouse, přezdívaného Magor. Vystudoval dějiny umění, strávil ve vězení víc než osm let, byl uměleckým vedoucím Plastiků, jeho pojednání Zpráva o třetím českém hudebním obrození je považováno

za programové prohlášení českého undergroundu. Napsal několik básnických sbírek, které dnes představují vrchol undergroundové české poezie. A tady se nám celý „literárně-hudebně-výtvarno-komiksový“ svět spojuje ve vzpomínce Martina Němce: „*Hodně jsme se bratřili s představiteli undergroundu (Egonem Bondym, Magorem a spol). Z mé iniciativy tehdy vznikla antologie undergroundové poezie „Děti dvou slunců“ spojující básníky z okruhu hospody U dvou slunců. Předmluva na Magora, tajemné fotografie zúčastněných básníků, na samizdat celkem slušná grafická úroveň. Moje texty byly velmi Ginsbergovské a ještě víc naivní...“*“.³⁷

Co ještě mohu k undergroundu říci? Někteří autoři byli v souvislosti se soudním procesem s undergroundovými skupinami souzeni a vězněni, kvalita textů vycházejících především v periodikách Vokno, Revolver revue, Paternoster a v edici Mozková mrtvice byla asi kolísavá a rozhodně budou tyto texty pro většinu čtenářů hůře přijatelné. Na závěr tohoto letného vhledu, tak jak jsem se s undergroundem seznámila, mohu říci, že autoři patřící k tomuto uměleckému hnutí si udržovali v podstatě naprostou uměleckou nezávislost.

1.5.3 Česká literatura 90. let a zejména české sci-fi

Mezníkem ve vývoji současné literární tvorby je bezpochyby rok 1989, kdy snahy o politické i kulturní osvobození vrcholí „sametovou revolucí“. Na konci 80. let se do edičních plánů zařazují díla některých dosud „zakázaných“ autorů, listopad 89 pak způsobil úplnou publikační explozi ve vydávání dvacet let zakazovaných knih. A to jak našich autorů, tak autorů světové literatury. Období po listopadu můžeme nazvat „obnovením chaosu“, který znamená množství literatur i autorů z různých epoch, kteří stojí na začátku nového období. Uplatňuje se novoklasicismus – realistická, tradičnější literatura, současně s literaturou víc experimentální, přiřazovanou k tzv. postmodernismu. Obnovují se některá periodika, znovu začínají oficiálně vycházet Literární noviny s přílohou Kmen a nově i s literárním časopisem Tvar. Vychází i undergroundová Revolver revue a Iniciály (Sešity nezavedené literatury).

³⁷ NĚMEC, Martin. Trocha vzpomínání. In: *Martin Němec* [online].

Znovu se objevují díla starších autorů, vycházejí díla, která nemohla vyjít nebo byla publikována v exilu či samizdatu. Literatura je typická množstvím prolínajících se směrů a proudů a žánrů. Próza by se dala rozčlenit podle typu na tu, která je postavená na vypravěčství, kde stěžejní je příběh, dále na prózu experimentální a na literaturu deníkového charakteru, složenou z dopisů, deníkových záznamů, memoárů. Hlavním literárním proudem se postupně stává postmodernismus zastoupený především spisovateli narozenými už v druhé polovině 20. stol. Do jeho jazyka i kompozice zasahuje současná komunikace a vztah k mediím a novým informačním systémům. Literatura bojuje o postavení a zájem s novými kulturními žánry. Celkově by se dalo říct, že knižní průmysl prošel ekonomickou krizí, kniha se stala zbožím, a to s velmi rozdílnou úrovní. Boj knihy jako média o své postavení na trhu i o právo na papírovou existenci, to je další aspekt, který mě velmi zajímá. Ve své práci praktické, jsem mimo jiné usilovala o vytvoření autorské knihy jako svébytného a žádným elektronickým médiem či nosičem nenahraditelného uměleckého díla, které v sobě neoddělitelně spojuje složku literární se složkou výtvarnou.

V 1. polovině 90. let se tedy na pulty knihkupectví vracejí zakázaní autoři, zároveň se objevují mladí autoři, kteří se v průběhu 60. let narodili a v letech 90. začínají publikovat: Michal Viewegh, jehož knihy dnes patří k bestsellerům a jsou oblíbeným námětem pro filmové scénáře, autor románových mystifikací a gotického románu Sedmikostelí Miloš Urban, Petr Šabach se svými povídkami humorně tragickými navazujícími na tzv. hospodské vyprávění, filmový scénárista, prozaik a novinář Roman Ludva, Petra Hůlová, Jaroslav Rudiš... a další a další začínající prozaici, básníci, dramatici, které bych mohla jmenovat.

Já jsem se ale rozhodla zaměřit na oblast žánrově odlišnou, a to na literaturu science fiction. Je žánrem do jisté míry undergroundovým, tematicky po listopadu 89 neprochází krizí, protože jeho stěžejním námětem nejsou společenské a politické poměry našeho současného světa. A přece, proč píší autoři sci-fi? Vedou je k tomu samozřejmě také politické důvody a potřeba kritizovat společnost. Představují si, jak by to mohlo vypadat někdy jindy a někde jinde. Chtějí varovat lidstvo před technickým a vědeckým pokrokem a naznačují katastrofické vize, kam může společnost zajít? Vede je možná snaha o vytvoření obrazu dokonalého světa.

Naprostou tvůrčí svobodu přináší neomezená možnost si vymýšlet, protože autora sci-fi, alespoň podle mého názoru, neomezují historické ani současné realie ani vhodnost či nevhodnost zvoleného tématu. A oblíbená témata? Tak nepochybně katastrofické vize vymření lidstva, zneužití techniky člověkem a naopak zase život lidí v souladu s užitečnou technikou. Setkání člověka s mimozemskou civilizací, paralelní světy, meziplanetární konflikty, cestování vesmírem a časem, genetické mutace, parapsychologické jevy...

Jako je různorodá tematika, tak rozmanité jsou i formy a žánry této literatury, která je právě velmi často námětem komiksových sešitů. Najdeme tu povídky i romány obsahující klasickou vědeckou fikci, přes cyberpunk, hard science fiction (dál jen SF), Soft SF, Military SF, Time SF a další žánry jako psychologický román, různé časové smyčky, zamyšlení „co by bylo, kdyby“ až po space operu, která vlastně ani žádným sci-fi není. Tato literatura je přímo stvořená k tomu, aby se dostala do bublin a rozparcelovala do čtvercových, obdélníkových či tvarově atypických polí, neboť je přímo nabitá zvuky, výbuchy a akcí.

1.6 Proč Jiří Kulhánek?

Ačkoliv se zdá, že odpověď je jasná a má znít: „Protože je to můj nejoblíbenější autor,“ musím po jejím napsání okamžitě podotknout, že to není tak úplně pravda. Kulhánka jsem začala číst na střední škole, když jsem bažila po akci nabitém, postapokalyptickém sci-fi a na kvalitu moc nehleděla. Proto hned dodávám i otázku druhou a to: „Kdo je Kulhánek?“ Tady tedy začíná nelehká cesta za osobností tohoto do značné míry kontroverzního autora. Jedni ho opěvují jako boha akční SF, druzí kritizují jednoduché příběhy průměrné stylistické úrovně, zato plné akce a také násilí i krve.

Dokladem toho může být třeba kritika Filipa Sklenáře, která vyšla v září 2005 v Britských listech pod názvem Jiří Kulhánek: Highlander pro klempířské učně a ze které cituji: *„O existenci jakéhosi fenoménu Jiřího Kulhánka jsem se dozvěděl před časem v příloze deníku Právo. Až po čase jsem se podíval do vyhledávače a nestačil valit oči, jak může být i český autor svými příznivci vynášen do nebes... (...) Nejprve je třeba stručně odmítnout některé mýty. Kulhánek nepíše sci-fi, ale*

brak možná zařaditelný (při notné dávatce blahovůle) jako fantasy. Přes potoky krve ("krev, mozek a lesníkovy šedé vousy mě obalily lépe než stříkaná tapeta") není žádný sadista. Přesto že zmiňuje, že v Česku roku 2023 bude žít asi 9 milionů Čechů, tři a půl milionu Romů a jeden a půl milionu přistěhovalců z Východu -- uzenek, a v Ústí nad Labem budou probíhat bouře, při kterých budou "hlavy různobarevných Čechů naráženy na ploty", není v pravém smyslu slova ani rasista, ani xenofob. Všechny tyto nálepky -- od sadismu až ke xenofobii, totiž vyžadují jistou hloubku, hloubku, kterou Kulháněk prostě postrádá. (...) Koneckonců -- řekne si ctitel komiksů -- proč ne taky brak? Co je na braku samotném špatné... Inu -- i brak může být dobrý, pokud se to umí.“³⁸

Přes řekla bych až příliš urážlivou kritiku se dostávám opět zpátky k undergroundu i komiksu. Na předchozích řádcích strhaná kniha byla Kulhánkovou prvotinou, sám ji dnes považuje de facto za ostudnou a zakázal i její dotisky. Tím se paradoxně stali Vládci strachu jakousi ikonou. Jiří Kulháněk je v každém případě český spisovatel, který se narodil v roce 1967, který si úzkostlivě střeží své soukromí a nerad poskytuje rozhovory v médiích. Na položené otázky odpovídá nejednoznačně, zkrátka „mlží“. Na přebalech knih i webových stránkách v podstatě s malou obměnou najdeme stále tentýž životopis, oficiální web autor nemá. Přesto pro něj není problémem prodat tisíce svých knih. Ať se nám to líbí nebo ne, řadí se mezi přední autory knih na pomezí fantasy a sci-fi, je patrně nejprodávanějším současným domácím autorem a získal si popularitu i mimo okruh pravidelných čtenářů fantastiky a science fiction. V roce 1996 získal cenu Akademie science fiction, fantasy a hororu pro nadějněho nováčka.

„Někteří o něm hovoří jako o Mistrovi a pravděpodobně mu skládají hold v podobě patřičně krvavých obětí. Jiní ho mají za pisálka podřadných brakových příběhů a usazení ve stylových čajovnách mu na dálku hrozí Kantem a Schopenhauerem. Získal přezdívku "introvertní řezník" i statut kultovního spisovatele. Jiří Kulháněk má zkrátka mnoho tváří.“³⁹

³⁸ SKLENÁŘ, Filip. Kulháněk: Highlander pro klempířské učně: Perverze vyžaduje sofistikovanost. *Britské listy* [online].

³⁹ Jiří Kulháněk – interview z Pevnosti 01/2007. *Blog.cz* [online].

Na literární scénu vstoupil v roce 1994 povídkou **Je 7:00, pro dnešek nejvyšší čas zabít svého prvního policajta**, která vycházela na pokračování v časopisu **Ikarie** (a kterou jsem si vybrala jako scénář ke svému komiksu). Hvězdu z něj však udělala výše zavrhaná románová prvotina z roku 1995 *Vládci strachu*. Z dalších děl jsou tu oceněné tituly *Cesta krve* a *Divoci a zlí*. To, co bych i já doporučila k přečtení a co z Jiřího Kulhánka udělalo podle mého názoru hvězdu je série *Noční klub*, román *Stroncium* a zatím poslední román *Vyhlídka na věčnost* z roku 2011.

*„Rychlý děj plný drobných absurdit (na úvod *Cesty krve* např. zombie srnka nebo mimozemská zařízení podobající se létajícím popelnicím), v jeho středu sympatický hrdina, který trouse ani ne tak hlášky, jako spíše moderní a popkulturou nasáklé chandlerovské wisecracky, mixování žánrů a především naprosto, ale naprosto přepálené a nerealistické akční scény s co nejrealističtějšími kulisami.“⁴⁰*

To je to, co Jiří Kulhánek nabízí. To, proč jsem se rozhodla k experimentálnímu vytvoření komiksu a „merche“ podle jeho povídky **Je 7:00, právě nejvyšší čas zabít prvního policajta**. Totiž hrdinové jeho knih mají mimořádné, vlastně až nadlidské schopnosti, obvykle stráví velkou část děje útekem a skrýváním, děj má spád, neboť nepřátel jsou celé zástupy. Hrdinové navíc oplývají černým až cynickým smyslem pro humor, který je koncentrovaný do tzv. wisecracků neboli „hlášek“ a ty jsou, podle mého názoru, jako stvořené pro vepsání do komiksových bublin. Tomu samozřejmě velmi pomáhá to, že Kulhánek používá psaní v 1. osobě. Navíc mi sedl styl humoru a některé hlášky jsou téměř nezapomenutelné. Výtvarnému ztvárnění zase pomáhá to, jak je do detailu popsána veškerá technika, zbraně především, která pomáhá hrdinovi řešit zapeklité situace. Velice častá jsou v ději až naturalistická líčení násilí, soubojů a přestřelek. Takže vlastně vše téměř předpřipraveno jako scénář pro komiks. Shrnu to tak, že je to rozhodně čtivé a zábavné, žádná velká originalita z hlediska námětu a vývoje děje, trocha potřebného napětí a násilí, ale i romantických scén. Po akční stránce bezva, jako oddechovka solidní, rozsahově přiměřené, takže přerod v komiksový sešit může začít.

⁴⁰ HOKR, Boris. Brakobraní: Co hlásají krvaví proroci božského Kulhánka? *Aktuálně.cz* [online].

2 MŮJ KOMIKS

2.1 Návrat do „devadesátek“

Jak už bylo řečeno, ve své práci jsem se zaměřila hlavně na devadesátá léta, a to nejen na komiks. „Devadesátky“ mě zaujaly asi hlavně proto, že jsem se narodila na jejich počátku a celou tu dekádu jsem jako dítě nevnímala tak dobře. Teprve až teď, když se ohlédnu, dokážu ocenit kouzlo, které měla doba po roce 89. Začaly se rodit technologie, hudební i umělecké směry, nové možnosti, které jsou dnes běžnou součástí mého života a bez kterých už bych si život ani nedokázala představit, od počítače a internetu, přes svobodné podnikání až po techno. A navíc, devadesátá léta se teď vrací do módy a jsou zase trendy, hip hop je stále v kurzu, zpátky jsou i džíny do pasu a v konfekčních obchodech visí kousky inspirované Kurtem Cobainem. Nintendo nedávno vydalo novou konzoli s názvem Switch, která je vlastně vylepšenou replikou nintendo SNES (Super Nintendo Entertainment System) z roku 1990. Velká část zahraniční a české hudební scény, zvláště té undergroundové, se inspiruje hlavně hudbou 90's, z mých oblíbených je to třeba náš

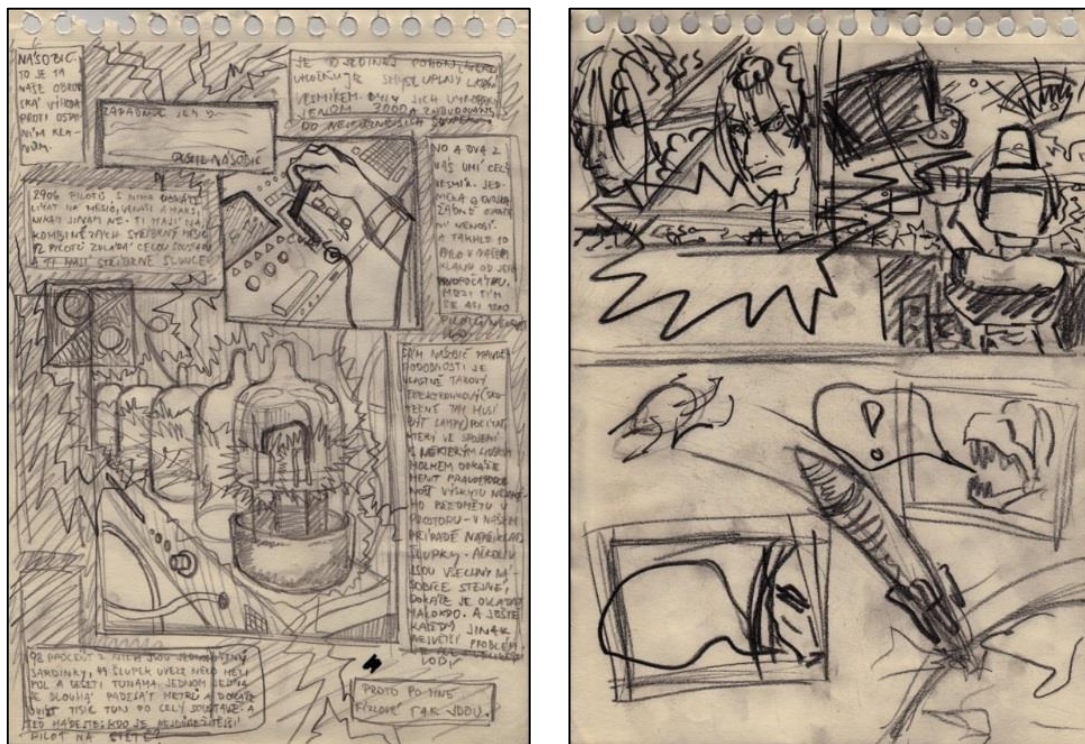
Obr. 22 Stránka z mého komiksu

DJ Ventolin nebo švédská dvojice The Knife. A ve výčtu mohou pokračovat, snapbacky, svítící tenisky, piercing a tetování, větrovky, flanelky, Will Smith, ale hlavně komiksy, které například u Marvelu zažívaly v devadesátých letech opravdový boom a dnes jsou podle nich natáčeny filmy, seriály a inspirují se jimi i tvůrci počítačových her. A jak je to s Jiřím Kulhánkem? Jeho dílo je dnes vcelku populární a hlavně ceněné, originálních výtisků moc není a sám Kulhánek dotisk svých knih zakázal. Jistě by z nově nabyté popularity mohl těžit, ale raději se uchýlil do ústraní a není po něm ani vidu ani slechu. A tady se dostávám k tématu mé práce. Jiřího Kulhánka mám ráda a jeho tvorbu považuji za něco kultovního, co nemá nikde obdoby. Navíc si myslím, že jako scénář pro grafický román je Kulhánkova tvorba ideální. Komiksy jsem s nadšením četla od mala, nikdy jsem ale žádný nevytvořila, ačkoliv mě to napadlo víc než jednou. Takže jsem se při volbě tématu bakalářské práce moc dlouho nerozmýšlela. Co ale kreslit? Měla bych si napsat vlastní scénář? Po pravdě si myslím, že vymyslet dobrou a poutavou zápletku by bylo nad mé síly. Pravda, školní „slohovky“ jsem většinou zvládala, a dokonce jsem se chvíli pokoušela o psaní blogu formou špatných básniček, ale na libreto ke grafické novele jsem si netroufla. A protože mám ráda knížky, komiksy a grunge, zvolila jsem, jak jsem zvolila.

2.2 Postup mé práce

Práci na mém komiksu jsem začala opakovaným čtením Kulhánkovy povídky. Jednak abych si osvěžila paměť, ale hlavně proto, abych si mohla začít vytvářet představu, jak budu řešit výtvarné zpracování, jednotlivé postavy a prostředí. Rozhodla jsem se pro černobílou kresbu v ruce na formát A4, jen tužkou a fixem, abych se vizuálně přiblížila (nejen) českému undergroundovému komiksu. Ručně jsem psala i texty a bubliny a vlastně jsem se původně chtěla úplně vyhnout jakékoliv práci v počítači, nakonec jsem ale neodolala možnostem, které nabízí Adobe Photoshop, jako retuše přetažených čar a úprava kontrastu kreseb. Nejprve jsem skicovala skoro všechno, přeci jen jsem kreslila svůj úplně první komiks, postupně jsem ale došla do bodu, kdy mi stačilo jen si zběžně načrtnout rozložení jednotlivých scén na stránku a mohla jsem rovnou kreslit. Myslím, že je na mojí kresbě i patrné, jak jsem se postupně zdokonalovala. Nejprve jsem chtěla první

stránky předělat, nakonec jsem se ale rozhodla, že to nechám tak, jak to je. Stejnou věc můžeme pozorovat na komiksu **Vrána** (The Crow), během jehož psaní se autor James O'Barr učil také kreslit.

Obr. 23 Ukázky skic

Vymyslet podobu hlavního hrdiny, pilota Patejla, nebylo nijak těžké. Kulháněk sice při jeho popisování nezabíhá do závratných detailů, nicméně je věčný. Měla jsem tedy celkem jasnou představu a při tom dostatek prostoru pro vlastní invenci. Totéž mohu říct o zbytku popisů v povídce. Samozřejmě jsem si udělala jakési „vývojové listy“ postav, musím ale přiznat, že mi dělalo problém nakreslit všechny ty lidi, roboty, zbroje a zbraně stejné. Archetypům jsem se tedy snažila přiřadit unikátní znaky a vzhled, aby byly snadno rozpoznatelné a čtenář se mohl na stránkách dobře orientovat. Inspiraci jsem čerpala všude možně, viděla jsem spousty drsných sci-fi akčních filmů, hrála jsem dost videoher, kde se objevují nejrůznější zbraně a technologie, jako předlohy jsem ale používala hlavně reálné předměty z našeho vesmíru. Zároveň jsem se ale držela podoby věcí, jakou měly v době vzniku povídky (1993), takže například palubní desky a monitory v Patejlově vesmírném korábu by měly působit silně „oldschoolově“. Prostředí celkově jsem se snažila udělat

industriální, možná trochu tísnivé a depresivní, čehož jsem se snažila docílit velkými kontrasty a poměrně agresivní šrafurou. Také rozmanitost jednotlivých scén a stránek je důležitá pro upoutání pozornosti čtenáře. Proto jsem se snažila střídat pohledy

Obr. 24 Storyboardy a skici

a úhly, používat dramatickou perspektivu i netradiční rozložení oken na stránce.

Dynamiku jsem také zvyšovala pomocí různých pruhů a terčů v pozadí jednotlivých oken. Povídka je plná akce, přestřelek a soubojů a nakreslit všechno tak, aby to dávalo smysl, nebyl nejtěžší úkol. Pro ztvárnění některých scén jsem proto volila abstraktnější formu kresebného projevu. Také jsem musela vybírat, co z povídky uvedu jako text, dialog nebo jenom nakreslím, abych nezasahovala do obsahu předlohy, ale zároveň ho přizpůsobila komiksovému zpracování. Jiří Kulhánek navíc rád psal v ich formě a ani u této povídky neudělal výjimku. Tady jsem si trochu

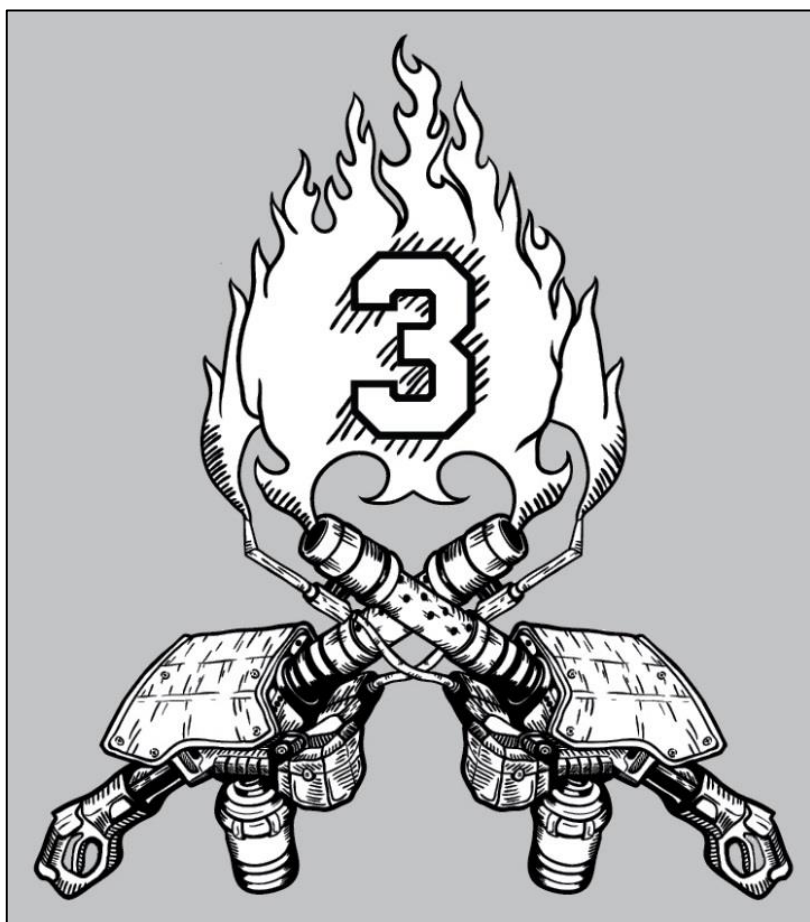
zaexperimentovala a Patejlovy myšlenky začlenila do komiksu v podobě obdélníkových tabulek, jakýchsi komentářů k daným situacím. Postupně jsem tedy nakreslila komiks, jehož jednotlivé stránky jsem naskenovala v rozlišení 300 dpi, což na formát A4 bohatě stačí, převedla stránky na černobílé, upravila kontrast a jas, doretušovala místa, kde mi „ujel fix“, a připravila všechno k tisku. Jako poslední stránku jsem kreslila obálku. Finálním výstupem je tedy klasický sešit, na jaké jsme zvyklí z obchodů s komiksy. Celý lze považovat za experiment, protože by měl

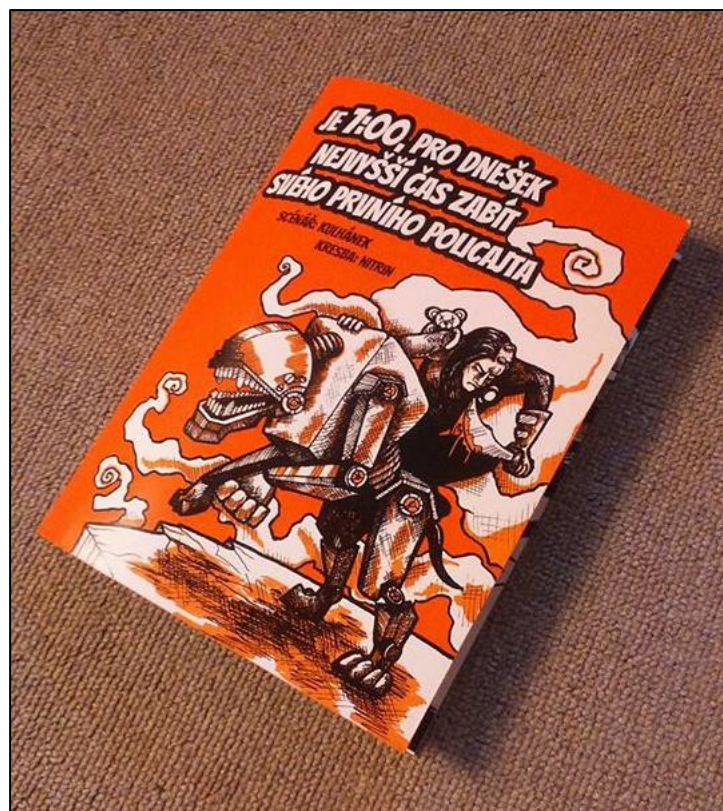
Obr. 25 Skici postav

evokovat undergroundová díla sedmdesátých, osmdesátých a devadesátých let.

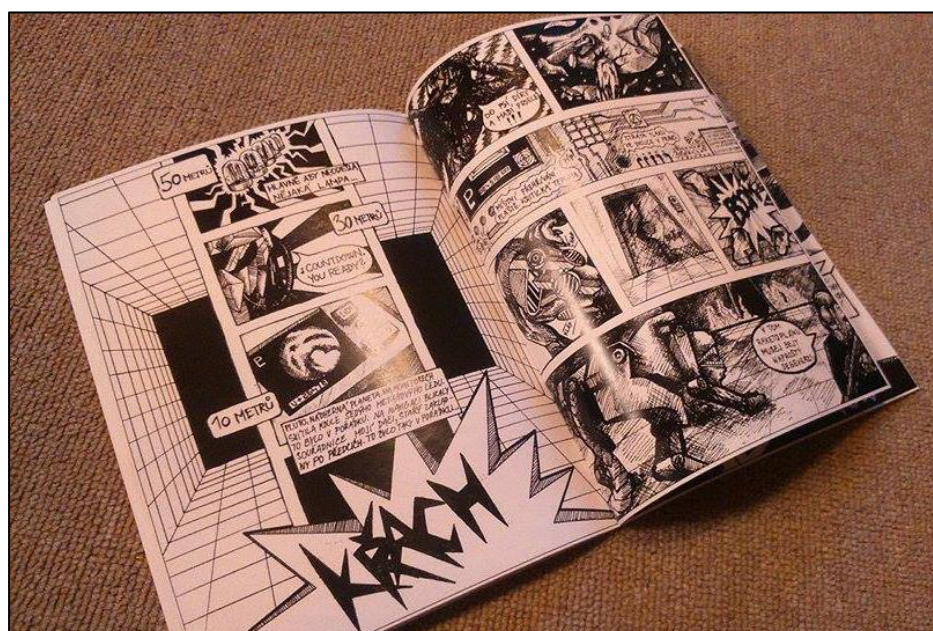
Posledním úkolem, který jsem si zadala, bylo vytvořit ke komiksu objekt, jenž by ho propojil s dnešní mainstreamovou kulturou. Výše už jsem psala o návratu do „devadesátek“ a o tom, že dnešní trendy jsou touto dekádou ovlivněny. Zejména pak móda. Napadlo mě tedy vytvořit jakousi ochutnávku merchandise, která by se vázala ke komiksu, používala prvky z něj jako ozdobu a hmotně by ho doplnila. Zkrátka pár kousků „devadesátkového“ oblečení, které jsem sehnala po second handech a bazarech, jsem upravila a vylepšila nášivkami a potisky z mého komiksu. Nejde tedy tak docela o merchandise, tedy o propagační předměty. Nejedná se o merchandise, jako spíš o její prototyp. Jsou to spíš objekty popularizující mou práci, Kulhánka a možná i celé komiksové médium. Vytvořila jsem unikátní kousek oblečení v dámském (kombinéza) a pánském (bomber) provedení, jejíhož účel je hlavně obohacující, má spojit papír s textilem, kresbu s módou, doplnit mou práci o něco hmatatelného a vizuálně zajímavého, o něco, co nadchne nejenom komiksové fanoušky.

Obr. 26 Návrhy nášivek

Obr. 27 Vytíštěný komiks – titulní strana

Obr. 28 Vytíštěný komiks

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo stručně podat problematiku daného tématu široké veřejnosti. Práce začíná seznámením s tématem, vysvětlením některých pojmů a termínů, zkoumáním technik a uměleckých postupů. Dále pokračuje rozborem historie komiksu od padesátých let po současnost. V práci také stručně nastiňuji českou undergroundovou literaturu, protože s ní úzce souvisí praktická část mé práce. Z načerpaných znalostí jsem potom těžila při tvorbě vlastního komiksu, které se týká poslední část práce.

Tato práce si klade za cíl jednak přiblížit komiks a žánry jako sci-fi a fantasy širšímu spektru veřejnosti, i mimo komunitu fanoušků. Dále vyzkoušet spojení dobové literatury s komiksem a obohatit ho o dnešní trendy.

Přes veškerou snahu vydavatelství i jednotlivých autorů je u nás komiks stále nedoceneným žánrem, tato práce by měla přispět k jeho popularizaci. Jsem toho názoru, že jsem splnila cíle, které jsem si vytyčila.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

1. BURIAN, Václav. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu: (informatorium pro učitele, studenty i laiky)*. Olomouc: Hanácké noviny, 1991.
2. HOKR, Boris. Brakobraní: Co hlásají krvaví proroci božského Kulhánka? *Aktuálně.cz* [online]. 2014-08-20 [cit. 2016-05-31]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/literatura/brakobrani-co-hlasaji-proroci-bozskeho-kulhanka/r~1e4e673e27a911e487a9002590604f2e/?redirected=1482406551>
3. Jaroslav Foglar. In: *SPJF web* [online]. 2016 [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: <http://www.spjf.cz/jaroslav-foglar>
4. Jiří Kulhánek – interview z Pevnosti 01/2007. *Blog.cz* [online]. 2010-05-15 [cit. 2016-05-31]. Dostupné z: <http://ggbteckacalwen.blog.cz/1005/jiri-kulhanek-interview-z-pevnosti-01-2007>
5. KITCHEN, Denis a Danky JAMES. *Underground Classics: The Transformation of Comics into Comix*. New York: Abrams, 2009. ISBN 978-0810905986.
6. MARŠÁL, Adam. Kája Saudek: Jessii jsem nakreslil ve vězení. In: Red. kal. *iDNES.cz* [online]. 2003-01-13 [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: http://kultura.zpravy.idnes.cz/kaja-saudek-jessii-jsem-nakreslil-ve-vezeni-fkw-/vytvarne-umeni.aspx?c=A030130_125825_vytvarneum_vlk
7. MAZUR, Dan a Alexander DANNER. *Komiks: na roku 1968 do současnosti*. Praha: Knižní klub, 2015. Universum. ISBN 978-80-242-4856-1.
8. NĚMEC, Martin. Trocha vzpomínání. In: *Martin Němec* [online]. 2003 [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: <http://www.nemecmartin.com/vzpominka.html>
9. PETRŽELKOVÁ, Hedvika. Začalo to panem Ďopáskem. O českém komiksu s Tomášem Prokúpkem. In: *Lidovky.cz* [online]. 2015-01-28 [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/zacalo-to-panem-topaskem-o-ceskem-komiksu-s-tomasem-prokupkem-p60-/kultura.aspx?c=A150127_130443_ln_kultura_hep

10. Pod paprsky Záříciho. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2016-12-22]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pod_paprsky_Z%C3%A1%C5%99%C3%ADc%C3%ADho
11. POLÁŠKOVÁ, Taťána, Dagmar MILOTOVÁ a Zuzana DVOŘÁKOVÁ. *Literatura: přehled středoškolského učiva: včetně současné literatury*. 2., upr. vyd. Třebíč: Petra Velanová, 2006. Maturita (Petra Velanová). ISBN 80-902-5716-X.
12. PROKŮPEK, Tomáš, Pavel KOŘÍNEK, Martin FORET a Michal JAREŠ. *Dějiny československého komiksu 20. století*. Praha: Akropolis, 2014. ISBN 978-80-7470-061-3.
13. PROKŮPEK, Tomáš. František Kobík (profil). In: *Comics server* [online]. 2002-10-06 [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: <http://www.comics.cz/clanky/kobik-profil.html>
14. PROKŮPEK, Tomáš. Žádné komiksy nebyly, tak jsme si je holt nakreslili: Rozhovor s Martinem Němcem. In: *Martin Němec* [PDF]. 2003 [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: <http://www.nemecmartin.com/rozhovor.pdf>
15. ROBBINS, Trina. *The great women cartoonists*. New York: Watson-Guption Publications, 2001. ISBN 082302170X.
16. SKLENÁŘ, Filip. Kulhánek: Highlander pro klempířské učně: Perverze vyžaduje sofistikovanost. *Britské listy* [online]. Praha: Občanské sdružení Britské listy, 2005-09-14 [cit. 2016-06-02]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/24972.html>
17. Socialistický komix. In: *Živel* [online]. Praha [cit. 2016-05-21]. Dostupné z: <http://zivel.net/archiv?magazin=17&kapitola=293>
18. SPLÍTKOVÁ, Jita. Pavouk Nephila. In: *SciFant* [online]. 2013-01-14 [cit. 2016-05-21]. Dostupné z: <http://sciafant.blogspot.cz/2013/01/pavouk-nephila.html>
19. Vývoj světové a české fantasy a sci-fi literatury. *DobréZnámky.cz* [online]. 2016 [cit. 2016-05-31]. Dostupné z: <http://www.dobreznamky.cz/vyvoj-svetove-a-ceske-fantasy-a-sci-fi-literatury/>

20. Vzpouora mozků, legendární seriál časopisu ABC jako kniha. *Čítárny – Příběhy, knihy, lidé: 15 let doporučujeme dobré knihy* [online]. 2013-05-29 [cit. 2016-05-21]. Dostupné z: <http://citarny.cz/index.php/nove-knihy/knihy-mladez/fantasy-mladez/4775-sorel-vzpouora-mozku>
21. Začalo to panem Ťopáskem. O českém komiksu s Tomášem Prokúpkem. In: *Lidovky.cz* [online]. 2015. [cit. 2017-01-15]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/zacalo-to-panem-topaskem-o-ceskem-komiksu-s-tomasem-prokupkem-p60-/kultura.aspx?c=A150127_130443_ln_kultura_hep
22. Vítězové Ceny Akademie SF, fantasy a hororu za rok 1997. In: Interkom [online]. 1997 [cit. 2017-01-15]. Dostupné z: <http://interkom.vecnost.cz/1998/19980552.htm>

SEZNAM OBRÁZKŮ A JEJICH ZDROJE

Obr. 1 Obálka prvního čísla Zap Comix.....	9
Obr. 2 Clay Wilson – Kostkovaný démon.....	12
Obr. 3 Liefeld v reklamě pro Levi's	16
Obr. 4 Obálka X-Force obsahující sběratelské kartičky	17
Obr. 5 Variabilní obálka Amazing Spider Man.....	17
Obr. 6 Obálka prvního dílu TMNT.....	18
Obr. 7 Charles Schulz – Peanuts.....	19
Obr. 8 Mat Brinkman – Oaf (1998)	20
Obr. 9 Ron Regé – Skibber Bee-Bye.....	21
Obr. 10 Edmond Baudoin – Le Voyage	23
Obr. 11 Blutch – Péplum (1997).....	24
Obr. 12 Obálka komiksu Muriel a andělé od Káji Saudka	27
Obr. 13 František Kobík – Příhody malého boha	29
Obr. 14 František Kobík – Vzpoura mozků.....	30
Obr. 15 Theodor Pištěk – Pavouk Nephila	32
Obr. 16 Obálka Kombajnu z roku 78.....	35
Obr. 17 Vladimír Tučapský – Pouť do země šafránu (1989)	37
Obr. 18 Saudkův komiks pro speleology.....	39
Obr. 19 Obálka komiksu Modrá rokle	40
Obr. 20 Obálka CREW s Lobem (1997).....	42
Obr. 21 Obálka CREW2 s Lobem (2006).....	42
Obr. 22 Stránka z mého komiksu.....	51
Obr. 23 Ukázky skic	53
Obr. 24 Storyboardy a skici	54
Obr. 25 Skici postav.....	55
Obr. 26 Návrhy nášivek.....	56
Obr. 27 Vytisknutý komiks – titulní strana.....	57
Obr. 28 Vytisknutý komiks.....	57

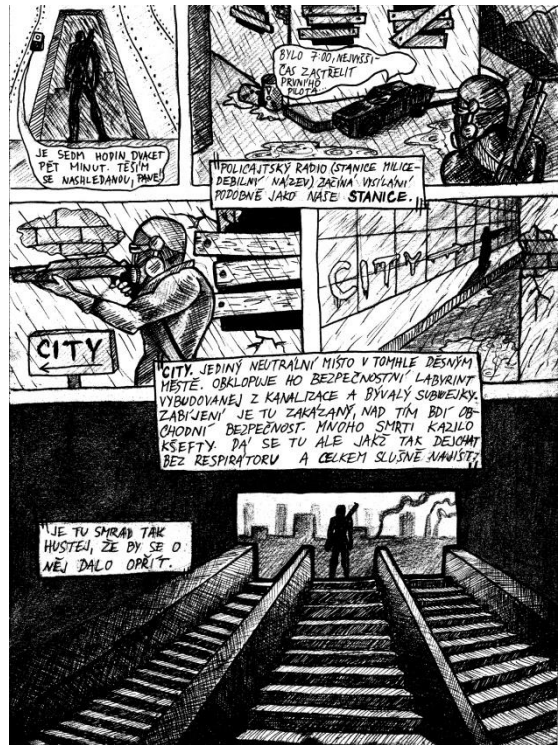
1. <https://mausgroup.wordpress.com/influences/>
2. <http://www.comicartfans.com/gallerypiece.asp?piece=579075>
3. https://www.youtube.com/watch?v=54_ZPy8feyA
4. <http://comicbook.com/blog/2014/07/06/10-silliest-comic-book-gimmick-covers-from-the-1990s/>
5. <http://comicbook.com/blog/2014/07/06/10-silliest-comic-book-gimmick-covers-from-the-1990s/>
6. <http://cdn.collider.com/wp-content/uploads/TMNT-Teenage-Mutant-Ninja-Turtles-comic-book.jpg>
7. http://peanuts.wikia.com/wiki/December_1993_comic_strips
8. <http://www.hypercastle.com/blog/dungeon-crawl-stone-soup-fort-thunder-procedurally-generated-comics/>
9. <http://www.opticalsloth.com/wp-content/uploads/images/skibber2.jpg>
10. <https://cz.pinterest.com/pin/501307002241277447/>
11. <https://www.theparisreview.org/blog/2016/04/12/from-peplum/>
12. <http://blog.aktualne.cz/blogy/vhrsti.php?itemid=22112>
13. <http://zajimavosti.info/komiks-prihody-maleho-boha/>
14. <http://www.daildeca.cz/ks15.html>
15. <http://www.daildeca.cz/ilustrace/24pistek/03ohn3/01.jpg>
16. <http://www.nemecmartin.com/rozhovor.pdf>
17. <http://www.vladimirtucapsky.ic.cz/komiksy.html>
18. <http://www.comics-blog.cz/2015/02/858-retro-trat-se-ztraci-ve-tme-90.html>
19. <http://foglarweb.deg.cz/clanky.php?id=48>
20. <https://comicsdb.cz/comics.php?id=303>
21. <http://leonclifton.cz/bimg/23186-0.jpg>
- 22.-28. – autor Anna Zelenková

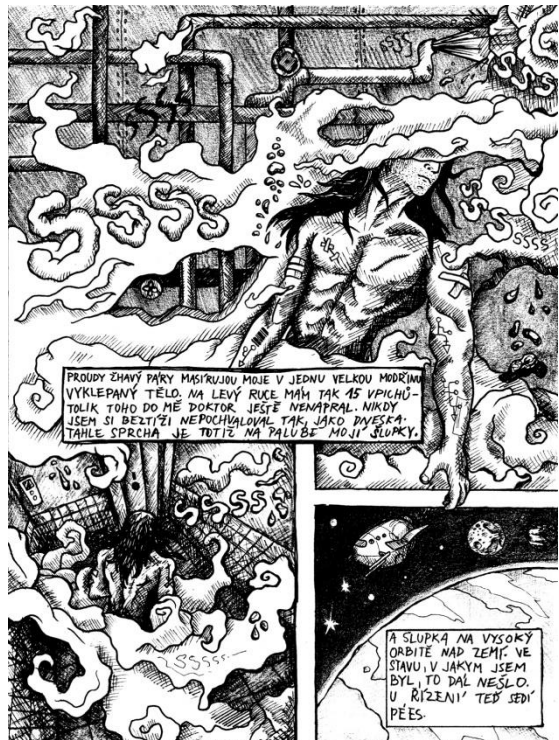
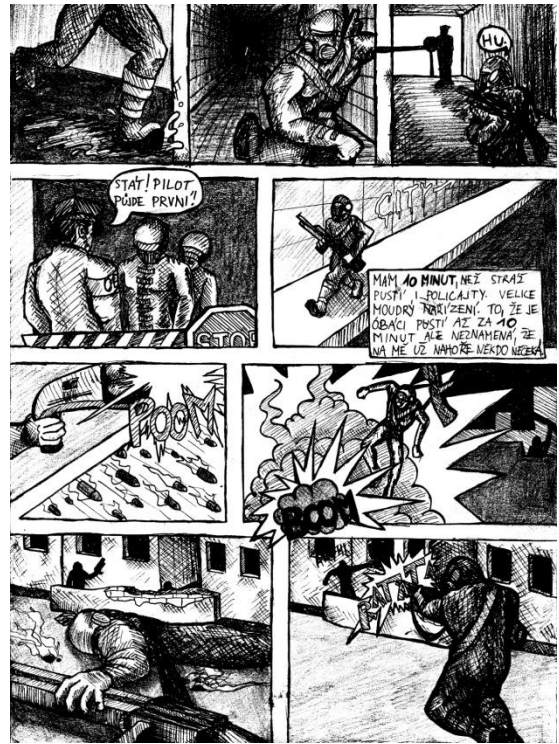
SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Autorský komiks

Příloha B – Merchandise

ŠÉFE, POLDOVÉ SE DO NÁS SVAŽEJ STREHIT NEJAKÝM KRÁEM Z MUZEA, NECHCES SE NA TO PODIVAT?

OD ZEMĚ SE BLÍŽIL RAKETOPLÁN.

BYL CELEJ FLEKATEJ - POLICEJNÍ ZELENÁ BARVA SE PŘI PŘOLETU ATMOSFEROU ORVALA DO DLOUHÝCH TRÁSMÍ.

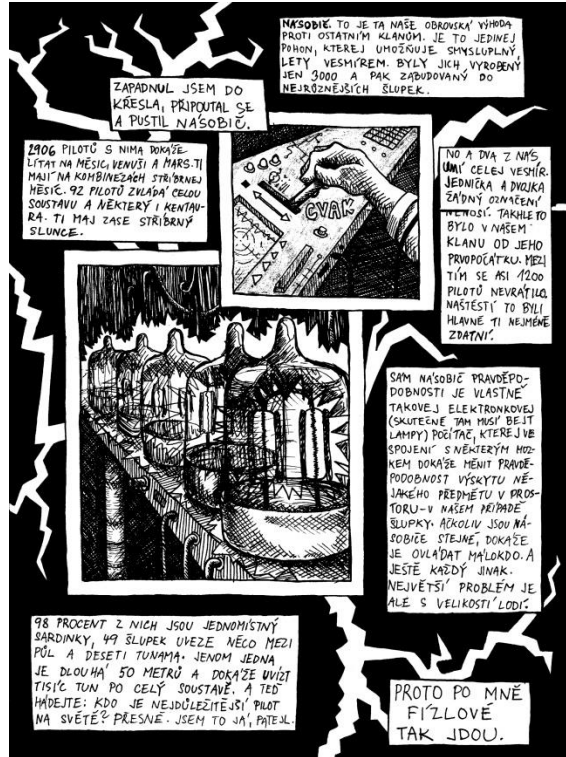

JE TO REPLIKA NEJAKÝHO RUSKÝHO AUTOMATU, PAK PAPSATEJ ROK, PULZNÍ MOTOR.

PEES SE VYZNA.

TREFÍ SE TO DO NÁS SKORO PŘESNĚ ZA 10 MINUT. MYSLÍŠ, ŽE BYS TO MOHL ZKUSIT ODPŘICHNOUT?

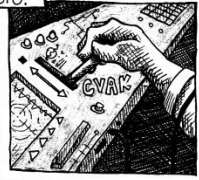
PEES MLUVÍ POKAD STEJNÝM, MONOTONNÍM HLASEM, ALE JA 'UŽ HO MÁM TAK DLOUHO, ŽE DOKAŽU POZNAT, KDY SE NEMÁM MOC VYPTÁVAT A DĚLAT, CO SE PO MNE ŽÁDÁ.

ZAPADNUL JSEM DO KŘESLA, PŘIPOUL SE A PUSTIL NÁSOBÍČ.

NÁSOBÍČ TO JE TA MÁE OBROKÁK' VÝHRA PROTI OSTATNÍM KLANŮM. JE TO JEDINEJ Pohon, KTEREJ UMOŽŇUJE SHMSLUPLNÝ LETY VESMÍREM. BYLY JICH VYROBĚNY JEN 3000 A PAK ZABUDOVÁNY DO NEURŮZNEJŠICH SLUPEK.

2906 PILOTŮ S NIMA DOKAŽE LÍTAT NA MĚSÍC, VENŠÍ A MARS. TI MÁJÍ NA KOMBINEZÁCH STRÍBRNEJ NĚSÍČ. 92 PILOTŮ ZVLÁDÁ CELOU SOUSTAVU A NĚKTERÝ I KENTAU-RA. TI MÁJÍ ZASE STRÍBRNÝ SLOUCE.

NO A DVA Z NÁS, UNÍ CELEJ VESMÍR. JEDNÁKA A DVOJKA ŽADNÝ OZNAČENÍ. TAKHĚ TO BYLO V NÁSEM KLANU OD JEHO PRVOPOČÁTKU. MEZI TÍM SE ASI 1200 PILOTŮ NEVRÁTILU NÁŠTĚTI TO BYLI HLAVNĚ TI NEJMĚNE ZPATNÍ.

SAM NÁSOBÍČ PRAVĚP. DOBNOSTI JE VLASTNĚ TAKOVEJ ELEKTRONKOVĚJ (SKUTEČNĚ TAM MUSÍ BĚT LAMPY) POČÍTAČ, KTEREJ JE SPOJENÍ S NĚKTERÝM HOZ- KEM DOKAŽE HENIT PRAVĚ- PODOBNOST VÝSKYTU NĚ- JAKOHO PŘEPHETU V PRO- TORU - V NÁSEM NEPRAE SLOUPKY. AKROU JSOU NÁ- SOBÍČE STEJNĚ, DOKAŽE JE OVLÁDAT MĚLKODO. A JEŠTĚ KAŽDÝ JINAK. NEJUVĚŠTÍ PROBLĚM JE ALE S VELIKOSTÍ LŮDK.

98 PROCENT Z NICH JSOU JEDNOMÍSTNÍ SARDINKY, 49 SLUPEK UVEZE NĚCO MEZI PŮL A DESETI TUNÁMÁ. JENOM JEDNA JE DLOUHÁ 50 METRŮ A DOKAŽE UVÍZT TISÍČ TUN PO CELY SOUSTAVĚ. A TED' MĚDĚTE: KDO JE NEJDUŽEJŠÍ PILOT NA SVĚTĚ? PŘESNĚ. JSEM TO JA', PATEK.

PROTO PO MNĚ FIZLOVĚ TAK JDOU.

DNESKA TO BYLO JEN O FOU, POLICAITI TĚH MOU DOBRĚ VĚDÍ, KDO JSEM. PROTO TEN ZOUFALEJ POKUS S RAKETOPLÁNEM.

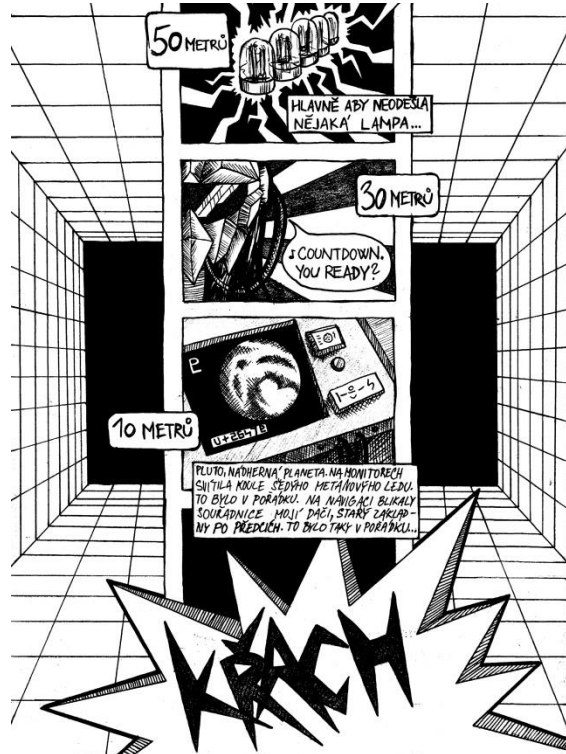

PO INGRID UŽ JSEM SE S JINÝM BOOMANEM NESNESL. TAK JSEM SI PORŮDIL PĚES. ZBYTEČNĚ NEZVÁNÍ A PŘI NEJHORŠÍM SE DA' VYPNOUT.

RAKETOPLÁN BYL UŽ SVAP JEN STO METRŮ OD NÁS. PŘENOSOVU HELMU JSEM SI NASADIL SKORO AUTOMATICKY.

PŘED TREMI ROKY UŽ MĚ MÁLEM DOSTALI. TO KDYŽ SE JIM Povedlo CHYTIT INGRID KTERA' SE HNŮU NEVDŘÍVÍ LÍTALA JAKO BOCHÁN... .. A ZAVĚDLOUHO I JAKO MOJE MANTELKA. SLYBILI ŽE MĚ U- LI SE JIM DOBROVOLNĚ I SE SLUPKOU, IMPLANTUJÍ MI POUZE MAŠTR, BUDU SE MÍT JAKO PRAE V ŽITĚ, BUDU MOCT PĚL SÍL S INGRID - KŮVĚ NE UDELAJÍ J' NĚCO MOU, MOU OSKLIVÝHO.

BYLA Z TOHO NEJUVĚŠTÍ OTEVŘENÁ SRAŽKA V NOVÝCH BĚSECH. OD TĚ DOBY NEMÁM OKO. JAK TO DOPAD- LO S INGRID JSEM SE UŽ NEDŮVĚREL.

50 METRŮ

HLAVNĚ ABY NEODESLA NĚJAKÁ LAMPA...

30 METRŮ

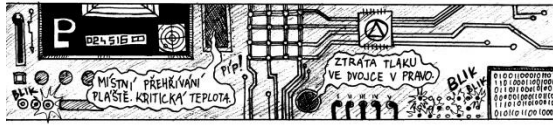
'S COUNTDOWN. YOU READY?

10 METRŮ

PLUTO NADĚRĚNÁ PLANETA. NA MONITORECH SHTILA KŮDĚ ČEPĚHO METÁŇOVÝHO LEZLU. TO BYLO V PŮRÁDKU. NA NAVÍGACÍ BLIKAVÝ SOUKADNICE. MŮJÍ DÁCI, STARÝ ZAKLAD- NY PO PŘEDČÍH. TO BYLO TAKY V PŮRÁDKU.

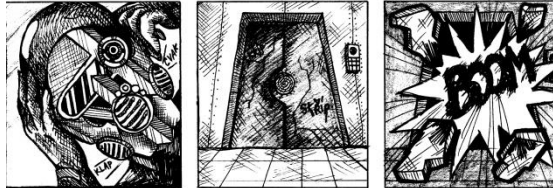
DO PSI DIRY
A HADÍ PRODELE
!!!

MÍSTNÍ PŘEHŘÍVÁNÍ
PLAŠÍE KRITICKÁ TEPLOTA

ZTRÁTA TLAKU
VE VNOUCE V PRAHO

BLK

BOOM

V TOM
RAKETOPLANU
MUSEJ BEJT
NAPROSTY
SEBEVRAZI

OHLUŠIL MĚ VÝBUCH. TAM, KDE JEŠTĚ
PŘED CHVÍLÍ STÁLO PĚŠ, SE VALELA
HROMADA POKROUŽENÝHO JROTU. MYSLIM,
ŽE JSEM ZARVAL NĚCO HROZNĚ SPROSTÝHO

ALE, TROJKO,
NO TAK,
OVLÁDEJ SE
TROCHU.

STÁLA PŘÍMO PŘEDE
MNOU. OBLIČEJ, VLASY,
KOMBINEZA... TAK, JAK JSEM
JI NAPOSLEDY VIDĚL.

JEN ZRCADLOVKY
DRÍV NENOSILA.

INGRID?

CO JÍ RYKAS
TROJKO?

POLICE

NEPOZVEŠ NÁS NA
NAVŠTĚVU, CO?

KLAK

CVAK

KLAK

KVAK

KLAK

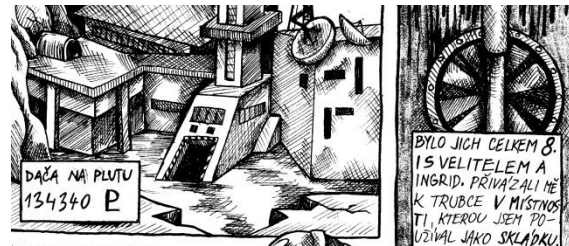
VIDÍTE, A JAK
MYSLEL ŽE MI
OHCETE DÁT
POKUTU ZA
ŠPATNÝ
PARKOVÁNÍ!

NEZ JSEM JEJICH POZ-
VÁNÍ DO SVOJÍ ZÁKLADNY
PŘIJAL, POTŘEBOVAL BYCH
NA PŘÍZORU VNITŘNÍ
STĚRAČ NA KREV.

PUNCH

POW

DAČA NA PLUVTU
134340 P

BYLO JICH CELKEM 8.
15 VELITELEM A
INGRID. PŘIVÁZALI MĚ
K TRUBECE V MÍSTNOS-
TI, KTEROU JSEM PO-
UŽÍVAL JAKO SKLADKU.

INGRID... JEJÍ OČI SE LESKNOU
JAKO ČLOMKY ČEKÁ. TO
ZNAMENÁ JEDINĚ: Z INGRID JE
KYBORG. POLICAJTI HO Z NI
UDEĚLALI. PŘEJ JE MÁLO NEPŘÍ-
JEMNĚJŠÍCH VĚCÍ, NEŽ KDYŽ Z
VÁS POLICAJTI DĚLAJ KYBORA.
JÁ BYCH SE O TO MĚL AŠÍ
TAKY ZAČÍT ZAJÍMAT.

PODLE TOHO, JAK POLDOVE CHODILI SE
ZBYTKY OD JÍDLA, JSEM BYL ZAVŘENĚJ
UŽ TŘI STANDARDNĚ. CELOU DOBU JSEM
SE SNAŽIL NAVÁZAT SPOJENÍ S HLAVNÍM
POČÍTAČEM DAČI. TO SE MI SAMOZŘEJMĚ
NEPOVEDLO. PAK SE MI ALE POPÁRILLO
NĚCO NAPROSTO NEOČEKÁVANĚHO.

STRASNĚ SLABĚ, ALE PŘECE JENOM, SE MI OHLÁSILO PĚES.

UŽ JSEM SI MYSLEL, ŽE NIKDO NEPŘEJME, KDYŽ...

A, PŘIČHAŽI POLICIE, TVŮJ NEJLEPŠÍ PŘÍTEL.

KDYŽ MI PAK MANIPULÁTOR PŘESTYPL POUTA, BYL JSEM TAK VYNERVOVANĚJ, ŽE JSEM SE TAK TAK DOKÁZAL POSTAVIT.

RAČÍ DRŽ HUBU, PILOTE, MŮŽES SE TĚŠIT NA VEČER.

TO ZAČNĚME S ROBOTIZACÍ.

ODCHÁZÍ POLICIE, MŮJ NEJLEPŠÍ PŘÍTEL.

V TROSKÁCH PĚES ZŮSTALY I OBA PLAMENOMETY. PO CHVÍLI PÁČENÍ SE MI PODARILLO JEDNU OBOUŽENOU TRUBKU ODPREPAROVAT. DÍKĚ, OD SKLÁDKY UŽ SE MI ALE VYPÁČIT NEPODARILLO. TAKŽE JSEM TO MARIČIL TAK, ŽE JSEM PORAD PŘIPOUTANĚJ K TÝ TRUBCE.

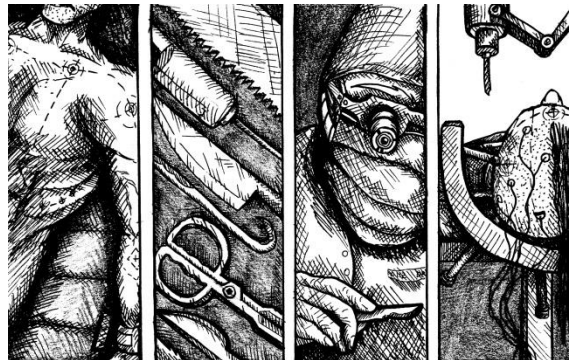
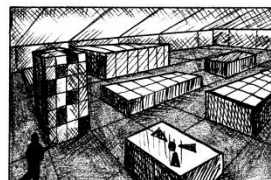
TAKŽE TY TOHO NENECHÁŠ?

ALE NEUHÁM!

NEDOKÁZAL BYCH STŘELIT DO ZAD ANI POLICAJTA, A VLASTNĚ MOŽNÁ ŽE JO.

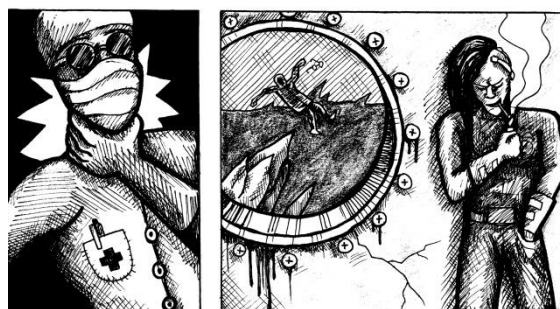
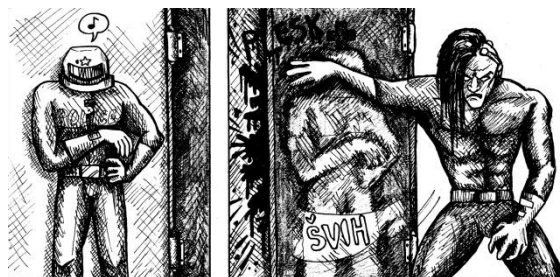
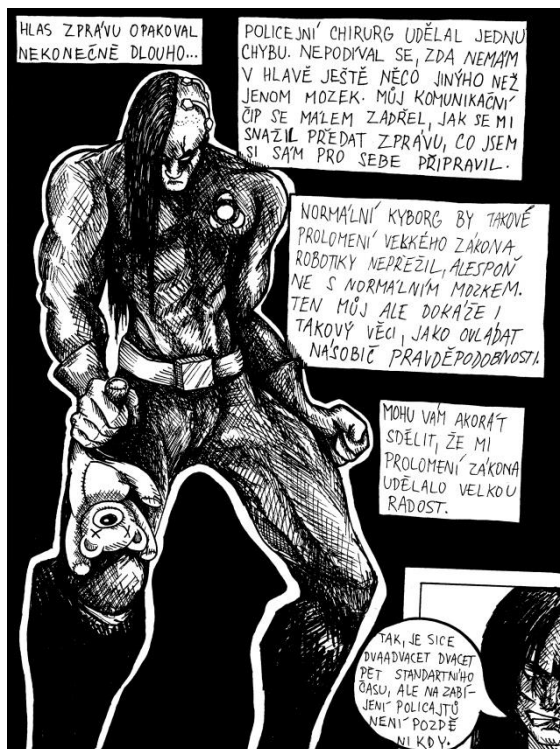

CHYTILI MĚ AŽ NEUVĚRITELNĚ SNADNO.

CHVÍLI SE NIC NEDELO. PAK MI HLAVOU PROLÉTL BLESK. ČAS ZTRATIL ROZMĚR. PAK SE Z PRAZDNŮ OZVAL HLAS: „JMENUJI SE JOLY JON DEE, NAROZEN VE STARÉ PRAZE NA ZEMI. JE MI 35 STANDARTNÍCH LET, JSEM PŘÍSLUSNÍK KLANU PILOTŮ, TŘETÍ NEJLEPŠÍ - MOJE KLANOVÉ JMÉNO JE „TROJKA“. MOU OBLÍBĚNOU HUDBOU JE HISTORICKÝ HARDCORE, A NEJVĚTŠÍ NEPŘÁTELÉ ČLENŮVE KLANU POLICIE JMENUJI SE JOLYJON DEE...

A NEUDĚLA-LI JSI TO DOPOSUD, MÁŠ PRO DNĚŠEK NEJVYŠŠÍ ČAS ZABÍT PRVNÍHO POLICAJTA, JOLYJONE!

INGRID OVLÁDANÁ VELKÝM ZÁKONEM JE STRAŠNĚ ZBRANĚNĚ OBZVLÁŠTĚ, KDYŽ JI OVLÁDÁ MAJZL, KTERÉJ ZNA VŠECHNÝ VÁŠE KLÍČOVÝ SLOVA. ÚDERY NA MĚ JENOM PŘEŠLY.

STAČILO MI DVE STĚ MILISEKUND. MÁM MNOHEM VĚTŠÍ SILU NEZ INGRID. VĚDEL JSEM PŘESNĚ, KAM MÍŘIT. MAJOR ANI NEMĚL ČAS POCHOPIŤ, EŽ SE STALO. INGRIDINO TĚLO UPELALO SALTO, ZARAZILO SE O STROP A S PLESKNUTÍM DOPADLO ZPĚTKY NA PODLAHU.

Příloha B - Merchandise

